

(Fremsat 14/11 84. Første behandling 6/12 84. Betænkning 25/4 85. Anden behandling 30/4 85. Tillægsbetænkning 7/5 85).

Der var ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslaget sattes til forhandling.

Ingen bad om ordet.

Afstemning

Lovforslaget

vedtoges med 117 stemmer (S, KF, V, SF, RV, CD, VS og KrF) mod 10 (FP samt – ved en fejlafstemning – 6 KF og 1 V).

Lovforslaget vil nu blive tilstillet statsministeren.

Den næste sag på dagsordenen var:

4) Anden behandling af lovforslag nr. L 146:

Forslag til lov om ændring af lov om vandforsyning m.v.

(Fremsat 30/1 85. Første behandling 7/2 85. Betænkning 9/5 85).

Der var stillet 1 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslagets paragraffer, ændringsforslaget og spørgsmålet om lovforslagets overgang til tredje behandling sattes til forhandling under ét.

Ingen bad om ordet.

Afstemning

Ændringsforslaget, § 1, således ændret, og §§ 2 og 3 vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Anden næstformand (Povl Brøndsted):

Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

5) Anden behandling af lovforslag nr. L 233:

Forslag til lov om indfødsrets meddelelse.

(Fremsat 30/4 85. Første behandling 7/5 85. Betænkning 9/5 85).

Der var ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslagets paragraffer og spørgsmålet om dets overgang til tredje behandling sattes til forhandling under ét.

Ingen bad om ordet.

Afstemning

§§ 1–3

vedtoges uden afstemning.

Lovforslagets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Anden næstformand (Povl Brøndsted):

Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

6) Forespørgsel nr. F 22:

Forespørgsel til statsministeren:

»Hvilke oplysninger kan statsministeren give i anledning af, at forsvarsministeren under mødet den 26. og 27. marts 1985 mellem NATOs forsvarsministre ikke sikrede sig, at Danmarks holdning til SDI (»stjernekrigsforsvar«) kom til udtryk i communicateet, således som den blev fastlagt af folketinget med den vedtagne dagsorden af 26. marts 1985?«

Af Lasse Budtz (S), Svend Auken (S), Anker Jørgensen (S), Risgaard Knudsen (S) og Kjeld Olesen (S).

(Forespørgslen anmeldt 16/4 85. Fremme af forespørgslen vedtaget 23/4 85).

Begrundelse

Lasse Budtz (S):

Motiveringen for den forespørgsel, som socialdemokratiet i dag retter til statsministeren, taler jo for sig selv. Den lyder:

»Hvilke oplysninger kan statsministeren give i anledning af, at forsvarsministeren under mødet den 26. og 27. marts 1985 mellem NATOs forsvarsministre ikke sikrede sig, at Danmarks holdning til SDI (»stjernekrigsforsvar«) kom til udtryk i communiquéet, således som den blev fastlagt af folketinget med den vedtagne dagsorden af 26. marts 1985?«

Vi mener, at forespørgslen taler for sig selv, men det mente vi også at den dagsorden, som partiet foreslog og fik vedtaget den 26. marts, gjorde. Det faldt os ikke ind, at det nævnte dagsordensforslag kunne forstås på mere end én måde: en ensidig dansk afstandtagen fra stjernekrigsprogrammer, som vi mener fører til en dødsensfarlig oprustning.

Regeringen mente noget andet, og i dag vil vi gerne bede om en forklaring.

Det kommer ikke bag på nogen, at jeg i et efterfølgende indlæg efter statsministerens redogørelse vil fremsætte et nyt forslag om motiveret dagsorden, som må afskaffe enhver tvivl om, hvad flertallet mener, og hvad regeringen må rette sig efter. Men vi mener faktisk, at regeringen overtrådte parlamentarismens helligste regler allerede på det tidspunkt, da man lod forsvarsministeren handle i modstrid med det, folketinget vedtog. Man krænkede ganske enkelt respekten for parlamentarismen ved at lade forsvarsministeren handle, som tilfældet var.

Vi håber også, at statsministeren vil fortælle os, hvad regeringen egentlig vidste på forhånd om det communiqué, som NATO-landenes forsvarsministre udsendte dagen efter vedtagelsen af dagsordenen i dette ting. Vidste man, at det såkaldte SDI-projekt skulle omfattes? Vidste man, at NATO-ministrene ville hilse det velkommen, og at der ikke fra amerikansk side var tale om, at det blot var et amerikansk projekt? Meget tyder på, at

man vidste det, og så er regeringens handle-måde i dobbelt forstand kritisabel.

Normalt er det jo sådan, at regeringerne altid er orienterede i detaljer om, hvad et ministermøde i NATO skal omhandle, og hvad man vil udtale om emnerne i communiquéet, og man vidste vel også, at den amerikanske forsvarsminister ville tilbyde de øvrige NATO-lande at deltage i SDI-projektet. Eller vidste man det ikke, og hvorfor vidste man det så pludselig ikke? For normalt er man altid orienteret om den slags ting.

Socialdemokratiets skepsis over for SDI er altså meget velkendt. Vi bygger denne skepsis på oplysninger, vi har fået bl.a. fra amerikansk side. F.eks. siger amerikanske embedsmænd, at man faktisk ikke aner, om man kan gennemføre et effektivt SDI-forsvar, men at man er fast besluttet på at prøve det alligevel. Men hvis amerikanerne ikke ved det, ved Sovjet det endnu mindre. Og hvis russerne ikke ved, om SDI kan gennemføres, hvordan skal de da vide, hvor mange f.eks. langdistanceraketter de behøver? Det er jo netop her, faren for en ny voldsom oprustningsbølge ligger.

Jeg har talt med amerikanske eksperter, der ganske åbent siger, at man sikkert godt kan lave et SDI-program, men det virker ikke efter hensigten, det skaber usikkerhed. Den vesttyske efterretningstjeneste er kommet til det samme resultat. En fransk forsker, som ikke kan beskyldes for at være venstreorienteret, mener, at SDI sætter udviklingen 30 år tilbage i tiden, og den norske regering har klart taget afstand.

En forestilling om, at det skulle være muligt at gå over til en krigsforebyggende strategi på defensivt grundlag, kan vise sig ikke at være holdbar, siger den norske regering. Ja, det tør man nok sige. Sovjet har helt klart tilkendegivet, at man er imod at beskære eller nedbygge sit atomvåbenarsenal, hvis USA insisterer på at opbygge et rumbaseret forsvarssystem, som altså efter al sandsynlighed slet ikke kan fungere.

USAs svar har været, at russerne allerede længe har forsket i rumvåben, og man har helt officielt erklæret, at Sovjet bruger omkring halvdelen af sit totale budget til de strategiske styrker i forsvarssystemet, altså til rumforsvar. Hvis det er rigtigt, er det lidt svært at forstå, hvordan russerne som påstået skulle være kommet foran, ikke blot på dette,

[Lasse Budtz]

men også på de fleste andre områder. Mange amerikanske eksperter tvivler da også på denne påstandes rigtighed, og det gør man også i Europa.

Under disse omstændigheder – og mange flere motiveringer kan føjes til – må socialdemokratiet være imod enhver dansk forbindelse med SDI og enhver dansk opbakning bag stjernekrigsprojekterne. Vi håber meget, at regeringen omsider er nået frem til samme holdning, for denne holdning er flertallets, og reglerne i dette parlament siger helt klart, at det er regeringens opgave at rette sig efter denne flertalsholdning.

Besvarelse

Statsministeren (Poul Schlüter):

Jeg vil gerne først tage stilling til det formelle spørgsmål, om dagsordenen af 26. marts 1985 krævede, at Danmark tog et formelt forbehold over for den seneste NATO-*communiqué*tekst, og derefter vende mig til andre aspekter af den sag, vi her beskæftiger os med.

Hvad angår det formelle, kan mit svar være ganske kort. Således som dagsordenen er formuleret, fandt vi det hverken påkrævet eller i øvrigt hensigtsmæssigt, at Danmark som eneste NATO-land ved den lejlighed skulle tage forbehold i form af en såkaldt fodnote til det omtalte *pressecommuniqué*. Dette gav jeg udtryk for offentligt allerede den 27. marts, ligesom jeg bekræftede, at forsvarsministeren under mødet over for sine kolleger gjorde rede for indholdet af dagsordenen af 26. marts. Både vore allierede og offentligheden var således fuldt orienterede om den danske holdning.

I forsvarsministerens indlæg på NATO-mødet, som vel at mærke blev holdt inden forespørgselsdebatten i tinget, udtalte forsvarsministeren, at den danske regerings holdning var, at et våbenkapløb i rummet skulle undgås, at ABM-traktaten skulle overholdes for at sikre, at udvikling, afprøvning og udplacering af forsvarssystemer i det ydre rum ikke fandt sted, således at et våbenkapløb mellem defensive og offensive systemer kunne forhindres, og at de to forhandlingsparter, uanset at forskningsaktiviteter nok ikke kunne kontrolleres, skulle søge at undgå, at deres forskningsprogrammer antog sådanne dimensioner og udviklede sig i en så-

dan retning, at et våbenkapløb vedrørende rumbaserede våben alligevel kom i gang.

Den næste morgen, da dagsordensteksten forelå, orienterede først vor ambassadør ved NATO sine kolleger om indholdet af dagsordenen. Under den efterfølgende ministersamling samme dag gennemgik forsvarsministeren folketingets dagsorden og foranledigede, at *communiqué*teksten blev ændret på flere punkter. Det anser jeg for meget væsentligt for os. Regeringen arbejdede dermed aktivt for de i dagsordenen nedlagte synspunkter. Hvis vi havde tilkendegivet, at vi under alle omstændigheder måtte kræve en fodnote, ville vi i øvrigt næppe have kunnet få dansk indflydelse på teksten.

Dagsordenen udtaler, at Danmark er imod placering af våben i det ydre rum. *Communiqué*et tog ikke stilling til dette spørgsmål, men forsvarsministeren præciserede denne danske holdning.

Dagsordenen udtaler dernæst, at Danmark er imod deltagelse i udforskning og udvikling af rumvåben. Ifølge *communiqué*et tager man med tak imod den amerikanske regerings tilbud om at overveje deltagelse i forskningsprogrammet. Det skyldes bl.a. en dansk indsats, at ministrene alene takker for tilbudet om at overveje at deltage/ikke at deltage. Andet ligger der ikke i disse ord. Jeg vil i øvrigt gerne tilkendegive klart, at Danmark agter at sige nej tak til det amerikanske tilbud om dansk deltagelse i forskningen.

Dagsordenen udtaler videre, at Danmark er tilhænger af bevarelsen og overholdelsen af ABM-traktaten. Som jeg refererede for lidt siden, var dette et hovedsynspunkt i forsvarsministerens indlæg. Bl.a. på dansk foranledning genfindes dette synspunkt i *communiqué*et.

For det fjerde udtaler dagsordenen, at Danmark støtter en ny traktat mellem Øst og Vest, der hindrer en militarisering af rummet. Efter forsvarsministerens tale på NATO-mødet var ingen i tvivl om den danske holdning på dette område.

De danske synspunkter omkring SDI er således klart præciseret i NATO, dels gennem forsvarsministerens indlæg inden folketingsdebatten, dels ved den senere redegørelse for dagsordenens indhold efter dens vedtagelse, og det ville ikke være rigtigt at sige, at vi ikke har påvirket den omtalte *communiqué*tekst. Tværtimod, vi har netop påvirket

[Statsministeren]

den på afgørende og betydningsfulde områder.

Regeringen kunne ikke have arbejdet mere aktivt for dagsordenens synspunkter. Danmarks deltagelse i det internationale samarbejde har jo hidtil altid bygget på den forudsætning, at vi ønsker indflydelse, ønsker at påvirke resultaterne, og ikke blot formelt markere vore holdninger. Det strategiske forsvarsinitiativ er allerede i sig selv for betydningsfuld en sag til, at man bør nøjes med at sige, at sådan mener nu vi, lade være med at lytte til andre og i øvrigt være ligeglad med, om de andre lytter til os.

Men jeg vil også gerne fremsætte nogle bemærkninger om selve hovedemnet, som vi i Danmark må beskæftige os med, hvis vi vil diskutere det strategiske forsvarsinitiativ, det såkaldte rumforsvar. Hvad går det ud på? Hvad er det egentlig, Danmark vil tage afstand fra, hvis vi vil modsætte os, at andre forsker heri i det hele taget?

SDI går ud på at forske i mulighederne for ved hjælp af den mest avancerede teknologi at hindre atombomber i at nå deres mål, altså at skabe et forsvar mod atomvåben, der i virkeligheden måske kan gøre dem virningsløse. Man forestiller sig, at det skal kunne ske med ikke-nukleare midler. Vi står med andre ord over for et forsøg på – jeg understreger: et forsøg på – i en vis forstand at komme bort fra ideen om terrorbalancen. Nogle vil nok hævde, at det passer slet ikke, disse mennesker forfølger i virkeligheden helt andre formål. Men i så fald vil man hævde at vide bedre, hvad andre mennesker tænker og føler, end de pågældende selv gør. Det er meget muligt – det vil jeg gerne understrege – at SDI er eller viser sig at være den yderste teknologiske forblændelse, at tankegangen er umulig i sig selv, og at SDI-konceptet altså er aldeles urealistisk. Men det kan ingen på nuværende tidspunkt vide sikkert.

Vi ved alle, at denne idé, at det måske skulle være muligt ved hjælp af ny forsvarsteknik at hindre atombomber i at komme frem, har vakt et vældigt røre både i Øst og i Vest. Hvis det overhovedet kan lade sig gøre, vil det under alle forhold vende op og ned på hele den strategiske, sikkerhedspolitiske forestillingsverden, som vi alle – tilhængere såvel som modstandere af Vestens forsvar – har vænnet os til at leve med siden anden verdenskrig.

Menneskene vil blive nødt til at interessere sig for, hvad der kan sættes i stedet for terrorbalancen, og hvordan man skal klare overgangsfasen fra afskrækkelse på grundlag af gensidig garanteret ødelæggelse, som det er i dag. Man vil måske – men jeg understreger igen: måske – kunne vende interessen mod et af de virkelige eksistensproblemer i vor tid: hvorledes menneskene overlever med atombomben. Det var det, vor berømte landsmand Niels Bohr beskæftigede sig med i sit åbne brev til De Forenede Nationer allerede i 1950.

Regeringen og jeg har bestemt ingen betænkelighed ved, at vi udtaler, at Danmark ikke vil deltage i en sådan forskning, men det er jo noget andet, hvis Danmark vil tage afstand fra, at andre forsker – jeg understreger: forsker – i SDI overhovedet. Er det gennemtænkt, at vi skulle modsætte os, at det åbne vestlige samfund foretager en sikkerhedsrelevant forskning på et område, hvor vi må regne med at det lukkede sovjetiske samfund, som vi er bange for bl.a. på grund af dets lukkethed, allerede længe har drevet og driver forskning? Hvorledes skulle det kunne være muligt over for vore allierede at begrunde et sådant krav til dem, vel at mærke når vi ved, at Sovjetunionen forsker og forsker videre? Her er en problemstilling.

Man må også spørge, om det er holdbart at modsætte sig, at amerikanerne forsker i, hvordan det kunne være muligt at beskytte den amerikanske befolkning og måske også den europæiske mod udslettelse. Kan man egentlig forlange, at Amerikas befolkning skal acceptere at forblive gidsler på et tidspunkt, hvor der er ved at vise sig en voldsom utålmodighed i den amerikanske befolkning mod at være gidsler bl.a. for Europas sikkerhed. I sig selv kan det naturligvis ikke være ønskeligt, at terrorbalancen skulle forblive bestående, og at sikkerheden i verden fortsat skal bero på den gensidige trussel om udrydelse af millioner af mennesker ved hjælp af atombomben. Hvorledes skulle netop Danmark på baggrund af vore tilkendegivelser om vor egen atompolitik kunne fremføre sådanne synspunkter i den internationale debat.

Jeg siger dette vel vidende, at jeg så lidt som nogen anden har et definitivt svar på, hvad der kan træde i stedet for den terrorbalance, hvorunder der ikke har været krig i

[Statsministeren]

Europa eller mellem atommagterne i 40 år. Men jeg deler, vi deler vel alle, ønsket om at komme bort fra denne terrorbalance og atomvåbnenes stadige trussel om de frygtelige tragedier.

Planerne om at forske i mulighederne for et strategisk forsvar kan måske virke som en konstruktiv indflydelse, fordi de vil kunne henlede opmærksomheden på de virkelige problemstillinger, som atomvåbnene stiller menneskeheden over for, og nødvendigheden af igennem forhandling og samarbejde at søge frem imod politisk forståelse og afspænding. Det er det, som en konstruktiv debat bør dreje sig om, og den kan komme til at pågå, lad os se det i øjnene, igennem en længere årrække.

Så vil jeg gerne sætte en tyk streg under følgende ord, jeg vil sige. Naturligvis vil det bedste være, at stormagterne direkte begynder på at reducere atomvåbenarsenalerne ned mod nulpunktet uden en kostbar mellemfase, hvor begge investerer enorme beløb i mulighederne for et rumforsvar. Det er klart, det må være en hovedmålsætning. Jeg tror, at de fleste af os kan forenes i ønsket om, at både USA og Sovjetunionen kan nå frem til en aftale om at afstå fra både forskning i og deployering af rumforsvars våben på noget tidspunkt i fremtiden. Men det har nok som sin forudsætning, at de to stormagter tillige opnår enighed om en meget væsentlig reduktion af de allerede eksisterende atomvåbenarsenaler af enhver art. Så længe atomvåbenlagrene holdes på det nuværende høje niveau, er det ikke realistisk at tænke sig, at den ene stormagt skulle kunne give afkald på at foretage forskning i mulige forsvarsmetoder mod a-våben, uden at også den anden stormagt giver afkald derpå. Der er ingen holdbar moral forbundet med at kræve, at den ene giver afkald, men ikke den anden, og begge har krav på pålidelig kontrol, og det er nok svært i forhold til den anden.

I alle europæiske alliancelandene foretages der nu dybtgående analyser af og overvejelser over hele dette dybt alvorlige og konsekvensfyldte perspektiv. I nogle lande ser det ud til, at det primære spørgsmål nok er, hvad rumforsvarstanken ville kunne betyde for koblingen mellem USA's og Europas sikkerhed. Det er også et perspektiv. Vi følger alle debatten i Vesttyskland og Frankrig, der end-

nu langt fra er afklaret. Folketingets medlemmer vil også være bekendt med – og forespørgeren nævnte det i sin motivering – den redegørelse, som den norske regering har afgivet til stortinget. Synspunkterne heri ligger bestemt ikke langt fra indholdet af folketingets dagsorden af 26. marts. Men der var som bekendt ikke tale om, at Norge separerede sig fra den øvrige NATO-medlemskreds ved afgivelsen af *communiqué* den 27. marts. De danske overvejelser, bekymringer og tankegange i forbindelse med forskningen i rumforsvar er ikke ude af kontakt med de øvrige europæiske NATO-landes. Men det er min oprigtige opfattelse, at vi ville afskære os stærkt fra nogen som helst reel indflydelse under de fortsatte analyser inden for alliancen, dersom vi på nuværende tidspunkt skilte os definitivt ud fra de øvrige partnere. Derfor er regeringens råd til folketinget, at man undlader at pålægge regeringen under alle omstændigheder og også i denne sag at insistere på en dansk fodnote i kommende *communiqué*. Vi kan gøre det, men jeg mener ikke, at hverken selve sagens eller Danmarks interesser er bedst tjent dermed.

Undskyld, at jeg siger det, men vi har nu i et par år ført en sikkerhedspolitisk debat med megen strid her i tinget, hvad vi indtil da aldrig havde set. Skulle vi dog ikke prøve at komme videre? Jeg tror, det var med stor glæde, at mange både i og uden for Christiansborg så udredningsarbejdet om Danmarks sikkerhedspolitik gå i gang sidste sommer. Det var med ikke mindre tro på fremtiden i dansk parlamentarisk liv, at vi så det særlige folketingsudvalg fortsætte gennemgangen af materialet i begyndelsen af dette år. Skulle vi ikke søge at undgå en ny konflikt på et område, hvor grundforskellen mellem os er minimal? Hvorfor spille med så høje indsatser, når risikoen for tab af indflydelse og troværdighed næsten er en vished og chancen for at opnå noget reelt til fremme af det, vi vil, næsten ikke er til at få øje på? Skulle vi ikke forsøge at samle os igen, i stedet for at vi skiller os?

Forhandling

Lasse Budtz (S):

Jeg takker naturligvis statsministeren for redegørelsen, men ikke mindst indledningen

[Lasse Budtz]

må forbavse. Jeg minder statsministeren om, at der i communicateet udtrykkeligt står, at SDI-programmet er i NATOs interesse, og at det er i NATOs interesse, at det gennemføres. Jeg gad nok vide, hvad der har stået i communicateet, hvis dansk indflydelse virkelig har gjort sig gældende, og jeg må også spørge efter at have lyttet til statsministerens redegørelse, om ministeren og ministerens embedsmænd overhovedet ikke har forsøgt at analysere konsekvenserne af SDI-programmets gennemførelse. Har man slet ikke forstået, at SDI-programmet i sig selv er en oprustning? Har man slet ikke forstået, at SDI-programmet – SDI-programmerne, for der er tale om en 2-sidet udvikling, om end den ene part ikke er så langt fremme som den anden – bremser en nedrustning på en række andre områder, hvor vi i høj grad trænger til at der sker noget, og har statsministeren og hans ministerkolleger overhovedet ikke tænkt på, at det har betydning, at der er nogle lande, der siger fra, at der er nogle lande, som ikke kan affinde sig med, at skruen blot får en ny omgang nu og da? Og det er netop dér, spørgsmålet om troværdigheden kommer ind i billedet. Jeg må minde statsministeren om, at socialdemokratiet på ingen måde står alene med sine synspunkter. På et partiledermøde i Socialistisk Internationale for nylig kom en næsten entydig kritik af SDI-projekterne til udtryk. Der kunne være lidt forskel på motiveringerne, og der kunne være lidt forskel i styrke, men det fælles grundlag var der ikke tvivl om. Jeg må også minde statsministeren om, at en række af hans kolleger fra de store vestlige industrilande forleden var forsamlet til et topmøde, og dér lykkedes det jo ikke at fremkalde den store opbakning bag det amerikanske projekt, som den amerikanske præsident havde ønsket.

Der burde derfor efter vores mening heller ikke have været tvivl om den danske regerings holdning og da især ikke, da det danske parlaments flertal så klart og tydeligt havde givet udtryk for sin holdning. Vores – om jeg så må sige – forrige dagsorden fortalte ganske tydeligt om flertallets holdning, og det havde unægtelig været rimeligt, om man havde respekteret demokratiets spilleregler og havde ladet forsvarsministeren rette sig derefter. Da han skrev under, skulle han have tænkt på, at der i communicateet stod, at

SDI var i NATO-landenes interesse. Folketinget vedtog det modsatte.

NATO er en sammenslutning af demokratiske lande, og vi samarbejder netop for at beskytte demokratiet og derfor også det enkelte lands og det enkelte partis ret til egen holdning. Socialdemokratiet er ikke i tvivl om, hvor Danmarks placering bør være. Vi bør være med i NATO, vi bør være et medlemsland, men vi frygter, at SDI-planerne kan føre til en afkobling mellem USA og Vesteuropa, og det mener vi af både militære og politiske grunde. I øvrigt er det nok af hensyn til tidligere erfaringer rimeligt at gøre opmærksom på, at det naturligvis er en enig socialdemokratisk gruppe, der står bag disse synspunkter.

Den 15. april i år skrev pseudonymet Monitor i Berlingske Tidende – noget overraskende, må jeg indrømme – at programmer som SDI har en tendens til at blive realiteter, der ikke kan forhandles bort, eftersom de økonomiske og politiske interesser, der er blevet skabt omkring programmerne, sikrer deres gennemførelse. Her er vi helt enige. Men hvad der er mere interessant, er, at det er en lang række ledende økonomer i USA også, og de har ifølge Washington Post udtalt, at der ligger en fare i, at sådanne programmer lanceres på grundlag af økonomiske og regionalpolitiske interesser, når det ikke er blevet bevist, at det er umagen værd af sikkerhedsmæssige årsager. Man har jo allerede udliciteret en meget lang række opgaver i forbindelse med SDI-programmet til en række af USAs største firmaer. Der er med andre ord en fare for, at SDI bliver en slags storøkonomisk eller kapitalistisk malkeko, hvor de økonomiske muligheder er større end de sikkerhedsmæssige hensyn. Men det kan og bør ikke være den måde, man behandler så vigtige nedrustnings- og afspændingsmæssige spørgsmål på.

Nej, vi stiller os i de socialdemokratiske og demokratisk-socialistiske partier unægtelig mere forstående over for, hvad der er blevet kaldt en europæisk udforskning af stjernefredens muligheder fremfor stjernekrigens farer. Derfor lyttede vi også med interesse til den franske præsidents forslag om en fælles europæisk teknologisk udforskning i rummet, et forslag, som også blev fremført på det socialdemokratiske partiledermøde for nylig.

[Lasse Budtz]

Jeg har tidligere forsøgt at gøre opmærksom på, hvordan SDI-programmet kan stille sig i vejen for resultater på de to andre områder, man forhandler om ved de amerikansk-sovjetiske møder i Genève. Men statsministerens i realiteten stærke opbakning bag, at man fortsætter, bag fortsættelsen af disse forsøg, byder mig næsten at gøre opmærksom på, hvad det er, der står på spil. Det, der står på spil i Genève, er nedskæringer på områder, der går under betegnelsen START og INF, altså de strategiske langdistanceraketter og de europæiske mellemdistanceraketter. Faren for, at vi ikke når resultater på nedrustningsområder af denne karakter, er oplagt, selv om russerne har foreslået et moratorium eller et nationalt opstillingsstop for mellemdistanceraketterne og amerikanerne klart har udtalt, at man først og fremmest tilstræber en nedskæring af de langtrækkende raketter.

Men udviklingen gøres jo helt og aldeles afhængig af SDI, og netop SDI har USA meddelt at man ikke vil forhandle, fordi, som man siger, det kun drejer sig om forskning. Ja men man forsker jo kun af en eneste grund, og man har allerede opstillet et program på 15 specielle forsøg, som man mener man kan gennemføre inden for ABM-traktaten, altså uden at krænke den. Man tilføjer, at den dag, da prototyperne for våben eksisterer, vil man være parat til en forhandling, men hvad kan der ikke være sket inden da? Hvilke sæt af nedrustningsforhandlinger kan ikke være brudt sammen inden da?

Hvad sker der, hvis man begynder at afprøve dem, at teste dem, som det hedder teknisk? Ja, muligheden for et totalt forhandlingssammenbrud må forudses, selv om amerikanerne altså påstår, at nogle af forsøgene er inden for ABM-traktaten. At man planlægger afprøvningsne, kan man læse helt klart og åbent i den jo traditionelt meget åbne amerikanske presse, og at russerne vil gøre det samme, vil næppe overraske noget menneske, og så er en ny fase af oprustningen i gang.

Men dertil kommer, at denne udvikling kan stoppe enhver fremgang på mange andre nedrustningsområder. Hvad vil der ske i denne situation med en ny traktat, der forhindrer produktion, opstilling og anvendelse af kemiske våben, eller et forbud mod alle former for atomvåbenprøvesprængninger? De

finder jo sted underjordisk for øjeblikket. Eller hvad med forhandlingerne i Stockholm, hvor man forsøger at lave en aftale om ikke-anvendelse af vold? Som den britiske labourleder, Neil Kinnock, sagde forleden, er det ikke blot således, at SDI indleder en ny fase i våbenkapløbet; det er en ny fase i sig selv. Det vil være rimeligt at tilføje, at hvis man tænkte sig et SDI-program gennemført med blot et vist held eller en vis sikkerhed af amerikanerne, vil USA have skabt sig selv en førsteslagskapacitet på atomvåbenområdet, som modparten selvfølgelig må svare på.

For os er alle disse ting så indlysende, at vi oprigtigt troede, at der var mulighed for at blive enig med den borgerlige regering om i hvert fald nogle fælles holdninger til en række af disse problemer. Jo, vi har opdaget en vis bevægelighed hos kristeligt folkeparti, og vi håbede oprigtigt talt på en vis fornuft hos de andre regeringspartier. Nu håber og regner vi med, at regeringen vil respektere parlamentarismen og meddele, hvilken holdning dette parlaments flertal har, i NATO, hvilken holdning vi har til SDI, og når vort forslag om motiveret dagsorden forhåbentlig senere på dagen er blevet vedtaget og regeringen har efterlevet det, er socialdemokratiet selvfølgelig parat til at fortsætte arbejdet i folketingets midlertidige udvalg om sikkerhedspolitik.

Forslaget om motiveret dagsorden, som jeg har den ære at fremsætte på socialdemokratiets vegne, lyder således:

Forslag om motiveret dagsorden.

»Idet folketinget konstaterer,

at Danmark er imod placering af våben i det ydre rum og udforskning og udvikling af dem,

at Danmark er tilhænger af bevarelsen og overholdelsen af ABM-traktaten, og

at Danmark støtter en ny traktat mellem Øst og Vest, der hindrer en militarisering af rummet,

pålægges det regeringen at arbejde aktivt for disse synspunkter i NATO og i alle andre relevante internationale organisationer.

Folketinget går derefter over til næste sag på dagsordenen.«

Anden næstformand (Povl Brøndsted):

[Anden næstformand]

Der er nu fremsat følgende forslag om motiveret dagsorden: (se foran). Dette forslag indgår nu i forhandlingen.

(Kort bemærkning).

Maisted (FD):

Hr. Lasse Budtz henviste flere gange til parlamentarismen og til folkestyret, da han sagde, at regeringen havde at rette sig efter et flertal i folketinget. Jeg vil spørge hr. Lasse Budtz, om det ikke generer hr. Lasse Budtz, at denne parodi på folkestyre tilfældigvis har sammensat folketinget sådan, at hr. Lasse Budtz får et flertal om Danmarks sikkerhedspolitik med et antiparlamentarisk, udemokratisk parti som SF. Det er i og for sig fantastisk, at vi i folketinget skal opleve, at Danmarks sikkerhedspolitik bliver styret af komministere; andet er det jo reelt ikke. De er antidemokratiske, de er antiparlamentariske, og det har de vist for ikke så længe siden.

Generer det virkelig ikke Danmarks største parti, at det bygger sit parlamentariske flertal på antiparlamentariske kræfter? Det er en fantastisk situation, vi er i.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Her fik vi jo en prøve på det, der vist hedder det vitterlige vrøvl. Jeg vil ikke gå nærmere ind på det nu, men jeg vil stille et spørgsmål til hr. Lasse Budtz, som jeg synes er meget afgørende. Jeg er meget enig i hr. Lasse Budtz' betragtninger om, at regeringen har brudt med de vigtigste parlamentariske principper, og at det ikke må ske igen, så derfor vil jeg spørge, om ikke det er korrekt, at den dagsorden, som nu er foreslået, helt klart indebærer – hvis der på et af de kommende NATO-ministermøder kommer et communiqué af samme eller lignende indhold som det communiqué, der var tale om på det NATO-møde, der gav anledning til denne debat – et pålæg til regeringen om at få en fodnote ind.

Statsministeren appellerede faktisk lige før til, at folketinget gav ham adgang til netop i den situation at undlade en fodnote, og derfor er det for mig et meget afgørende spørgsmål, og jeg ville være taknemmelig, hvis hr. Lasse Budtz ville besvare dette spørgsmål.

Eva Møller (KF):

For kun 7 uger siden havde vi her i folketinget en debat om det samme emne, som vi behandler nu, nemlig USAs planer om et rumforsvar, det såkaldte SDI-initiativ. Der kunne derfor være grund til at spørge sig selv, om det nu er rimeligt med atter en debat om dette emne eller det blot er spild af tingets tid. Det er dog nok en ufrugtbar synsvinkel at anlægge. Det er langt bedre og mere inspirerende at glæde sig over, at vi lever i et demokrati, som giver os mulighed for at diskutere og øve indflydelse på de beslutninger, regeringen træffer. Det, man derimod kan beklage, er, at debatten skal føres på baggrund af et relativt spinkelt og utilstrækkeligt materiale, og det skyldes, at arbejdet i det sikkerhedspolitiske udvalg midlertidigt er standset, men vi kan jo håbe på, at vi bl.a. gennem debatten i dag kan nå til en sådan afklaring, at vi på ny kan genoptage arbejdet. Baggrunden for dette håb skyldes ikke mindst det alvorlige i emnet.

Jeg sagde ved debatten herom den 26. marts i år, at det måske var det alvorligste, vi nogen sinde kom til at drøfte, at det drejede sig om menneskehedens ønsker om fred, om muligheden for at skabe en tryggere verden, om at nå et skridt videre ad den vej, der kan føre til nedrustning, herunder til afskaffelse af alle atomvåben, og endelig, at det var ønskeligt, om vi kunne bidrage konstruktivt til de drøftelser, der føres og også fremover skal føres af supermagterne om nedrustning, afspænding og sikkerhed.

Disse ord og synspunkter er naturligvis stadig sande og af så alvorlig en karakter, at de forhåbentlig vil ligge i baghovedet på os alle, så vi kan bestræbe os for at føre en debat, der er hævet over snævre, indenrigspolitiske partiinteresser. Når det drejer sig om så alvorlige emner, er det måske i grunden vigtigere at drøfte problemstillinger, holdninger, muligheder og konsekvenser end at udarbejde resolutioner el. lign. Disse sidste bidrager ofte til en fastlåsning af situationen. Jeg bilder mig naturligvis ikke ind, at Danmark som et relativt lille land kan ændre gældende praksis i alle internationale samarbejdsrelationer, hvor der desværre altid bruges megen god tid på udarbejdelse af resolutioner, der ofte hverken er nødvendige eller nyttige.

[Eva Møller]

I dagens debat er der naturligvis to udtalelser eller resolutioner, der er særlig interessante at betragte. Det drejer sig dels om folketingets dagsorden af 26. marts i år om rumforsvar, dels om communicateet fra NATO-forsvarsministermødet i Luxembourg den 26. og 27. marts i år.

Folketingets dagsorden drejede sig, nøjagtig ligesom debatten den dag gjorde, om Danmarks stilling til USAs planer om et rumforsvar. I den forbindelse er det vel kun nødvendigt at minde om de meget markante udtalelser af hr. Stinus og hr. Anker Jørgensen umiddelbart forud for afstemningen om den senere dagsorden og selvfølgelig også om, at dagsordenen udelukkende giver udtryk for Danmarks stilling til en række konkrete spørgsmål i forbindelse med rumforsvarssystemer. Vi kan være og var uenige om, hvordan den danske holdning skulle udtrykkes, og om, hvilke ord der skulle anvendes ved formuleringen af vor holdning. Selve debatten derimod viste, at der var bred enighed i tinget om, at alle internationale traktater, herunder ABM-traktaten, skulle overholdes, at vi ikke ønskede masseødelæggelsesvåben i det ydre rum, at rumforsvarsinitiativer, herunder SDI, bør drøftes ved supermagtsforhandlingerne i Genève, og at Danmark, jeg havde nær sagt selvfølgelig, skal fremføre og arbejde for disse synspunkter.

Denne dagsorden var og er altså klar nok, og den tog stilling til en række problemer, som alene vedrørte danske forhold, og som det derfor er naturligt at tinget drøfter og ønsker at udtale sig om. Hvis vi derpå betragter communicateet fra NATO-forsvarsministermødet i Luxembourg, der tidsmæssigt var delvis sammenfaldende med drøftelserne om rumforsvaret i tinget, lyder spørgsmålet: har den danske forsvarsminister sikret sig, at danske holdninger genfindes i communicateet? Jeg mener helt klart at kunne sige, at der intet er i communicateet, der strider imod dagsordenen af 26. marts.

Ifølge communicateet tager NATO-landene med tak imod den amerikanske regerings tilbud om at overveje at deltage i et forskningsprogram. Dette er et udtryk for almindelig høflighed: man takker for modtagelsen af en invitation. I den forbindelse er det da vel egentlig kun godt at konstatere, at USA tager samarbejdet med sine allierede så alvorligt, at man hverken ønsker at forske

uden om dem eller at fratage dem nogle teknologiske muligheder. NATO-landene har nu i communicateet takket for et tilbud om at overveje deltagelse. Fra dansk side er disse overvejelser ganske vist allerede afsluttet med dagsordenen af 26. marts, hvor tinget konstaterede, at vi er imod deltagelse, og yderligere, at vi er imod placering af våben i det ydre rum. Det sidste taler communicateet ikke om.

I en række af de øvrige NATO-lande ved vi at overvejelserne omkring deres svar på tilbuddet endnu ikke er afsluttet, men også de takker for tilbuddet.

I communicateet står der endvidere, at NATO-landene ønsker ABM-traktaten bevareret og overholdt. Det var også et hovedsynspunkt i den danske forsvarsministers indlæg og i smuk overensstemmelse med dagsordenen af 26. marts.

Communicateet omtaler desuden, at forskningsinitiativet tager sigte på at undersøge, om de nye teknologiske fremskridt kan give et mere effektivt forsvar imod ballistiske missiler og dermed øge stabiliteten og søge at reducere afskrækkelsen med nukleare offensive styrker.

Af dagsordenen fremgår det endvidere, at Danmark støtter en ny traktat mellem Øst og Vest, der hindrer en militarisering af rummet. Dette var også et hovedsynspunkt i den danske forsvarsministers indlæg, hvor ministeren også understregede, at selv om forskningsinitiativer ikke kunne kontrolleres, var det ønskeligt, at de to supermagter og forhandlingspartnere søgte at undgå, at deres forskningsprogrammer på rumforsvarsområdet udviklede sig i retning af et våbenkapløb.

Der er derfor for mig ingen tvivl om, at de danske holdninger dels genfindes i communicateet, dels er kommet klart til udtryk på NATO-mødet. Hermed har regeringen altså opfyldt dagsordenens ord om at arbejde aktivt for disse synspunkter. Der har været og vil vel også i dag komme en del debat om, hvorvidt der skulle have været et dansk forbehold eller en fodnote til communicateets afsnit om SDI.

Vi ved imidlertid alle fra arbejdet her i tinget, at vil man have indflydelse på den politik, der føres, må man være en del af flertallet, ellers har man simpelt hen ikke mulighed for at arbejde aktivt for sine synspunkter. Så kan man blot fremføre dem, uden at de afspejles i de valgte løsninger.

[Eva Møller]

Der er på dette punkt ikke forskel på dansk og international politik, så Danmark fik indflydelse på *communiquéet* og arbejdede dermed aktivt for danske synspunkter ved ikke at tage forbehold.

Vi har den 26. marts her i tinget efter den debat, der er naturlig og sædvanlig i et demokrati, besluttet, at Danmark ikke ønsker at deltage i udforskning af rumforsvarssystemer, selv om vort beslutningsgrundlag, som jeg tidligere har nævnt, var lidt spinkelt. Det er nu væsentligt, at vi giver andre demokratiske lande den samme ret til at træffe beslutninger for deres vedkommende. Vi skal naturligvis redegøre for vore synspunkter og vil gøre det første gang i weekenden ved NATO's North Atlantic Assembly-møde, hvor bl.a. SDI skal drøftes. Vi vil søge at påvirke debatten, men vi har ikke retten til at beslutte og skal ikke beslutte for de øvrige lande, og vi må som led i demokratiet naturligvis respektere, at de ud fra samme præmisser kan nå til en anden konklusion. Dagens emne er meget alvorligt, og de beslutninger, der verden over træffes på dette område, vil uundgåeligt komme til at berøre vor fælles fremtid.

(Kort bemærkning).

Lasse Budtz (S):

Jeg er meget enig med fru Eva Møller i, at det er en meget alvorlig sag, vi drøfter, og derfor må jeg udtrykke min forbløffelse over, at fru Eva Møller kan meddele, at man takker høfligt i NATO-*communiquéet* for SDI – hvilket er rigtigt nok; det er ikke dér, min forbløffelse ligger – når man dagen forinden i dette folketing har vedtaget en dagsorden, hvori der står, at Danmark er imod placering af våben i det ydre rum og imod, at der gennemføres en militarisering af rummet. Det er jo, om jeg så må sige, den omvendte konklusion af den sidste sætning i den del af dagsordenen. For mig er det fuldstændig almindeligt dansk, og jeg kan slet ikke forstå, at man er i tvivl, men jeg kan forstå, at fru Eva Møller har en anden opfattelse. Nu mener jeg, at med det dagsordensforslag, vi har fremsat, kan der i hvert fald ikke være den ringeste tvivl, og jeg vil gerne spørge fru Eva Møller, om hun ikke er enig med mig i, at hvis det nye forslag til dagsorden vedtages, kan der ikke være den ringeste tvivl om, at

flertallet i dette folketing er imod enhver form for placering af våben i det ydre rum, ikke alene imod dansk deltagelse, men imod en militarisering af det ydre rum. Er det nu forstået, når denne dagsorden bliver vedtaget?

(Kort bemærkning).

Eva Møller (KF):

Jeg skal blot i anledning af hr. Lasse Budtz' sidste bemærkninger sige, at for mig er det en selvfølge, at enhver invitation, som jeg modtager, også selv om jeg sender afbud eller ikke kan efterkomme den, takker jeg høfligt for. Jeg går ud fra, at mennesker, der inviterer mig til noget, mener det godt, og at de vil gøre mig en tjeneste eller på anden vis har reelle hensigter med at gøre det. Derfor synes jeg, det er rimeligt, at Danmark har takket, ligesom de øvrige NATO-lande, for en invitation til at overveje at deltage i et forskningsprogram. Jeg kan ikke se det anderledes, og jeg kan ikke læse det anderledes, hverken på baggrund af dagsordenen eller på baggrund af NATO-*communiquéet*.

Med hensyn til den sidste del af hr. Lasse Budtz' spørgsmål vil jeg vente med at besvare det, til jeg har set den af hr. Lasse Budtz foreslåede dagsorden på tryk. Jeg har ikke for vane at tage stilling til ting, som jeg ikke har set på tryk.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Inden det lykkes for de borgerlige fuldstændig at forvandle sort til hvidt – eller omvendt – vil jeg gøre opmærksom på, at der i dette *communiqué* står, at ministrene støtter USAs forskningsprogram, altså det, der hedder SDI, at dette forskningsprogram er i NATO's sikkerhedsinteresse, og at det bør fortsættes. Ingen kan på nogen tænkelig måde fortolke disse udsagn som værende i overensstemmelse med den dagsorden, folketinget vedtog den 26. marts. Det er ganske enkelt umuligt, og jeg synes, at disse borgerlige forsøg på at få gennemført en sådan fortolkning burde ophøre; det er simpelt hen umuligt.

Ivar Hansen (V):

Hvis man glemmer at få brillerne på og ikke er omhyggelig med læsningen af den af

[Ivar Hansen]

hr. Lasse Budtz i dag foreslåede dagsorden, kunne man blive forledt til at tro, at hr. Lasse Budtz var kommet til den overbevisning, at vi havde indført en ny regel her i folketinget, nemlig om at forelægge de samme dagsordener til vedtagelse to gange. Men når man kigger nærmere efter, finder man frem til, at hr. Lasse Budtz har foretaget et par sproglige ændringer i forhold til den dagsorden, der blev vedtaget den 26. marts, og det kan da selvfølgelig kun glæde os andre, at hr. Lasse Budtz ved ihærdigt og omhyggeligt arbejde nu i to omgange tilsyneladende må formodes at være nået frem til det synspunkt, som vi så kan forstå er socialdemokratiets.

Det er jo ikke sådan, at den socialdemokratiske ordfører eller socialdemokratiet drøfter indholdet af disse dagsordener med de partier, dvs. de fire regeringspartier, som er med til at bære dansk sikkerhedspolitik og har været med til det i en generation. Det er desværre en del af den situation, vi er havnet i, at socialdemokraterne mener, at samarbejdet om dansk sikkerhedspolitik nu skal foregå på den måde, at man egenmægtigt og uden at drøfte indholdet af disse dagsordener forelægger politikken i folketinget og i øvrigt mener, at dansk sikkerhedspolitik skal bero på indholdet af dagsordener, som sprogligt bliver rettet fra den ene gang til den anden. Det synes jeg der er grund til at beklage.

I øvrigt synes jeg, at statsministeren på udmærket måde har svaret på forespørgslen. Det er et svar, som vi fuldt ud kan tilslutte os.

Med hensyn til selve emnet, rumforsvar, skal jeg henvise til den redegørelse, som udenrigsministeren gav folketinget den 26. marts i år, og hvis indhold og konklusion vi er enige i. Jeg kan også henvise til den tale, jeg ved den lejlighed holdt på venstres vegne.

Men nu står vi her så igen, og jeg må sige: ærlig talt, den redegørelse, som statsministeren har givet her i dag, kunne socialdemokratiet efter min opfattelse lige så vel have modtaget i udvalget og været tilfreds med, men det var altså ikke nok. Vi skal tilsyneladende have Danmark understøttet med endnu flere fodnoter. Der skal rokkes yderligere ved troværdigheden.

Jeg tror, jeg har sagt det før, men jeg synes, det skal siges igen, at jeg synes, det er en

ejendommelig fremgangsmåde, socialdemokratiet benytter sig af. For nogle måneder siden besluttede vi i det sikkerhedspolitiske udvalg at sætte SDI-projektet eller -programmet, -problemstillingen, om man vil, på udvalgets dagsorden – helt naturligt, synes jeg – så vi i fællesskab kunne foretage en analyse, hidkalde eksperter, og hvad ved jeg. Usikkerheden om, hvad dette projekt egentlig indeholder, er jo betydelig. Hvad er det for nogle muligheder, der her åbner sig? Hvad er det for nogle perspektiver?

Men socialdemokratiet har altså ønsket at anvende en anden fremgangsmåde, en omvendt fremgangsmåde, synes jeg. Først skal den danske sikkerhedspolitik på det felt forelægges og vedtages i folketinget, og først bagefter kan vi så i fællesskab sætte os hen og holde studiekreds og finde ud af, hvad indholdet egentlig består af. Det er det, jeg synes er en ejendommelig fremgangsmåde.

Jeg siger også dette, fordi jeg forstår af pressen i dag og også af det, den socialdemokratiske ordfører har sagt, at det nu er socialdemokratiets agt at vende tilbage til arbejdet i det sikkerhedspolitiske udvalg. Jeg synes sandelig, det havde været mere naturligt at fortsætte arbejdet uforstyrret for så senere at drage de konklusioner i denne sag, som måtte skønnes at være nødvendige. Men jeg må desværre sige, at den fremgangsmåde, man har valgt, vidner om, at lysten til at tjene en eventuel partitaktisk gevinst i forhold til SF har været større end hensynet til det saglige, og det beklager jeg også.

Tænk, om NATO blev til en alliance af fodnotationer – og Danmark er jo ved at udvikle sig til en sådan – så ville der i realiteten ikke længere eksistere nogen alliance! Og efter at vi for nylig har fejret 40-året for Danmarks befrielse, kan jeg ikke lade være med at sige, at anden verdenskrig opstod jo i alt væsentligt på grund af de demokratiske landes svaghed, godtroenhed og gensidige splidagtighed og ikke på grund af landenes styrke – så var der næppe blevet nogen anden verdenskrig!

Nu har NATO sikret vores fred og ikke mindst vores frihed i 40 år, men hvis det skulle blive til en alliance af fodnotationer, ville den dag ikke være fjern – efter vores opfattelse – da Vesteuropa igen ville kunne udsættes for pression og det, der er værre. Vi ville igen blive tvunget til at vige. Har man i

[Ivar Hansen]

det store oppositionsparti gennemtænkt det perspektiv? Har man tænkt på, at Danmark med sine ustandselige forbehold og fodnoter i realiteten sætter sig uden for indflydelse på andre områder, hvad statsministeren i øvrigt allerede så udmærket har beskrevet? Hvorfor i alverden skulle man egentlig tage særligt hensyn til en partner, som gang på gang prøver at løse fribillet?

Nu skal vi så oven i købet arbejde på at blokere en forskning, som angiveligt har et defensivt sigte, og som måske rummer muligheden for at gøre fremtiden til en fredeligere verden og gøre alle eksisterende atombomber forældede. Jeg siger »måske«, for vi kan ikke vide det med sikkerhed. Det er ikke et NATO-projekt, men USA må altså heller ikke foretage sig noget alene. Der er ikke besluttet noget, det er et forskningsprojekt, og spørgsmålet er, hvor meget forskel der egentlig er på civil og militær teknologi. De vesteuropæiske lande kan selvfølgelig vælge helt at sætte sig uden for de muligheder, der her er, på et tidspunkt, hvor man ikke kender så forfærdelig meget til, hvad tingene kan udvikle sig til.

Jeg finder imidlertid anledning til at gøre opmærksom på, at USA stadig væk er garanten for vores sikkerhed, med alt, hvad det indebærer. Jeg stiller også det spørgsmål, hvor længe den amerikanske offentlighed vil blive ved med at acceptere den situation, hvis de europæiske lande i alliancen i stigende grad mener at kunne køre på første klasse på andenklassesbillet – for nu at bruge det udtryk.

Hvor meget ved vi egentlig om, hvad der foregår af forskning i det lukkede sovjetiske samfund? Vi ved meget lidt, men vi ved i hvert fald, at det her i folketinget er blevet oplyst, at der på dette område er foregået en betydelig forskning i ganske mange år.

De spørgsmål, jeg her har nævnt, plus mange andre ville det have været naturligt at analysere nærmere, før der blev truffet beslutning, men de partitaktiske hensyn skal tilsyneladende igen have lov til at have førsteprioritet. Det er på en måde tragisk.

Under alle omstændigheder vil vi fra venstres side opfordre til, at arbejdet i det sikkerhedspolitiske udvalg nu genoptages.

(Kort bemærkning).

Lasse Budtz (S):

Jeg kender ikke hr. Ivar Hansens informationsniveau, men jeg vil gøre opmærksom på, at den første dagsordensdebats resultater diskuterede vi i hvert fald med én repræsentant for regeringen, som vi måtte formode havde styrke nok til at repræsentere regeringens synspunkter, og vi troede oprigtigt talt, at netop på dette område ville det være muligt at blive enig med regeringen. Men det kunne vi ikke, og så fik vi en dagsorden, som socialdemokratiet formulerede, og som vi fik flertal for, en dagsorden, som regeringen ikke rettede sig efter, imod al parlamentarisk skik. Derfor har vi denne nye debat, derfor har vi denne nye dagsorden, derfor fik vi den udvikling i det sikkerhedspolitiske udvalg, som vi fik. Ved ikke at sige noget sætter vi os uden for indflydelse. Ved blot at acceptere alt, der kommer fra den anden side, mister vi indflydelse. Jeg må minde om, at det var USA, der indbød os andre til at deltage i SDI-programmet. Det var USA, der ønskede at gøre SDI-programmet til et NATO-projekt. Den foregående dagsorden demonstrerede ganske klart, at dette ikke var noget ønske hos dette folketingsflertal. Alligevel tilsluttede regeringen sig NATO-communiqueet. Det er derfor, vi diskuterer denne sag i dag, og det er måske det mest alvorlige ved hele debatten.

(Kort bemærkning).

Ivar Hansen (V):

Det, jeg har ønsket at understrege her i dag – og det tror jeg såmænd vi har gjort ved tidligere lejligheder også – er, at det har været tydeligt for enhver, at socialdemokratiet de sidste 2½ år – også op til debatten i dag – har været mere optaget af at drøfte indholdet af dansk sikkerhedspolitik med de partier, som ikke står bag dansk sikkerhedspolitik. Det har jeg fundet anledning til at beklage i dag, hr. Lasse Budtz, og det står jeg ved, for min opfattelse er, at det er fuldt ud korrekt.

Det andet, hr. Lasse Budtz sagde her i anden omgang i sin kommentar til mig, var, at regeringen ikke har levet op til dagsordenen af 26. marts. Om det vil jeg gerne sige, at efter vores opfattelse har statsministeren i sin tale her i dag klart dokumenteret, at det har regeringen gjort.

Gert Petersen (SF):

Denne sag har to sider. Den ene er selve stjernekrigsdebatten, og den anden er regeringens særlige adfærd og adfærdsnormer.

Den 26. marts havde vi en meget grundig stjernekrigsdebat, og der er i og for sig ikke grund til at føje så meget til, dog nogle enkelte bemærkninger, også på baggrund af det, som er blevet sagt heroppefra.

Jeg tror ikke, der er nogen, der benægter, at der forskes i rumforsvar både i Vest og i Øst. Det, som er det specielle og det nye ved situationen, er, at den amerikanske præsident i marts 1983 holdt en tale, hvori han opstillede en målsætning for denne forskning, en målsætning, som vi ikke tidligere har hørt udtalt fra nogen statsleder, og en målsætning, der er uforenelig med ABM-traktaten, som blev indgået i 1972, og som er en af de få succesrige nedrustningstraktater. Den målsætning opstillede præsident Reagan i marts 1983, og det er i overensstemmelse hermed, at der så er blevet allokeret 26 mia dollars, dvs. små 300 mia danske kroner, til forskning og udvikling inden for 5 år, fra 1984 til 1989, altså ca. 60 mia danske kroner om året.

Det er ikke overraskende – jo, det er overraskende, at man netop skulle læse det i Berlingeren; det tjener Berlingeren til ære, at man dér siger tingene åbent og åbenbart mere redeligt end de ordførere, vi har hørt fra de borgerlige partier her – at når der afsættes så kolossale summer til forskning, så vil forskningens omsætning i realiteten, i praksis, naturligvis få en meget, meget høj prioritet, og det sandsynlige er, at forskningen bliver omsat i praksis, for man ser ikke gerne, at så enorme summer går til spilde.

Selve målsætningen, som præsident Reagan afstak i 1983 i marts måned, er altså det nye i sagen. Det andet nye er de enorme summer, som nu er blevet allokeret til gennemførelse af denne målsætning, en målsætning, som klart er uforenelig med indgåede traktater, først og fremmest ABM-traktaten.

Siden da er der så sket det, at de forhandlinger i Genève, som skulle handle om nedrustning, ganske klart er blevet blokeret af den amerikanske holdning. Jeg vil godt indskyde i forbindelse med det, den sidste taler sagde om fodnoterne, der er så forfærdelige, at jeg vil håbe, at den amerikanske præsident til sidst bliver omringet af fodnoter i NATO,

sådan at hans fremfærd kan blive bremset, for den er dødsensfarlig for freden her i verden.

Men foreløbig har præsident Reagan altså været i stand til at bremse nedrustningsforhandlingerne i Genève. Hvordan? Jo, har man sagt fra amerikansk side, dette forskningsprogram – og det er altså ikke bare sådan lidt forskning hist og her, det er noget til, som jeg sagde, 26 mia dollars, 300 mia kr. – kan overhovedet ikke diskuteres, det fortsætter vi med, det er ikke til forhandling. Og da Sovjetunionen har krævet at få en forhandling om det og gjort de andre temaer afhængige af, at man fik en forhandling herom, ja, så er hele skidt gået i stå.

Hvad kunne man have gjort fra amerikansk side? Man kunne have sagt: o.k., så lad os forhandle om vores forskningsprogram, men så vil vi også forhandle om jeres forskningsprogram, altså russernes forskningsprogram. Det synes jeg havde været rimeligt, for jeg bryder mig heller ikke om det sovjetiske forskningsprogram – modsat hvad hr. Ivar Hansen selvfølgelig tror, men enhver bliver salig i sin tro. Det ville være meget rimeligt, om amerikanerne havde sagt: o.k., vi forhandler om vores forskningsprogram, hvis vi så også kan forhandle om jeres forskningsprogram og finde nogle gensidige begrænsninger. Men det har amerikanerne ikke sagt. Præsident Reagan har meddelt, at det amerikanske forskningsprogram kan der overhovedet ikke forhandles om. Uanset hvad der måtte ske i Genève, uanset hvad der måtte komme på bordet, vil dette forskningsprogram til de 26 mia dollars blive kørt igennem, og så har vi fastlåsningsen.

Dertil kommer, som hr. Lasse Budtz var inde på, at man formodentlig vil begynde afprøvninger – det er jo ikke bare forskning, det drejer sig om, det er forskning og udvikling; det hører sammen – i løbet af et par år, i 1987, og så vil vi være ude i den store debat om, hvorvidt ABM-traktaten kan holde eller den ikke kan holde i forhold til de afprøvninger. Det er et solidt vestligt tidsskrift, nemlig Strategic Service, der udgives af International Institute for Strategic Studies i London, som i sin allerseneste udgave er kommet med den vurdering.

Af disse grunde fandt vi det den 26. marts 1985 meget, meget vigtigt, at det danske folketingsudvalgte sig imod disse stjernekrigspro-

[Gert Petersen]

jekter eller SDI, eller hvad man nu vil kalde det, og vi var tilfredse med den dagsorden, der blev vedtaget.

Man må nok sige, at den er blevet fortolket på en noget speciel måde, men allerede den debat, der fandt sted, blev forkludret fra regeringens side. Således oplevede vi, at udenrigsministeren nægtede at besvare relevante spørgsmål fra tinget, og ikke alene det: han førte også folketinget bag lyset.

Jeg vil gerne spørge udenrigsministeren om noget. Udenrigsministeren er her ikke, men han gemmer sig måske ude bagved, for jeg kan ikke forestille mig, at udenrigsministeren ikke er til stede, når vi fører en vigtig debat om hans arbejdsområde, selv om forespørgslen er stilet til statsministeren. Udenrigsministeren er givetvis udenfor, og jeg vil da håbe, at han bliver hentet ind, så han kan få lejlighed til selv at svare.

Sagen er den, at udenrigsministeren blev spurgt, jeg tror ti gange i løbet af den debat, om det var rigtigt, at man på NATOs samtidige ministermøde forhandlede SDI-stjernekrig. Udenrigsministeren nægtede at svare. Det viste sig bagefter, at det gjorde man. Hvorfor svarede udenrigsministeren ikke på disse gentagne spørgsmål, mange spørgsmål? Det kalder jeg fortielse.

Dernæst sagde udenrigsministeren – og jeg citerer fra hans omdelte tale, først side 1:

»Endelig er der tale om et nationalt amerikansk forskningsprogram, ikke et NATO-program.«

Og videre fra side 2:

»... for det tredje et rent nationalt amerikansk initiativ, som de allierede ikke er blevet bedt om at deltage i.«

Det sagde udenrigsministeren den 26. marts 1985. Den 26. marts 1985 trådte NATOs ministermøde sammen. Man har haft en dagsorden, og på den dagsorden stod, at man skulle drøfte SDI. Det er rigtigt, at så kommer der et brev fra Weinberger i sidste øjeblik, og det har statsministeren henvist til i et svar på et spørgsmål fra mig. Det brev vidste man imidlertid ikke noget om på forhånd. Men lad os nu holde Weinbergers brev helt udenfor og så nøjes med at spørge: hvornår var udenrigsministeren bekendt med, at NATOs ministermøde, som begyndte den 26. marts, på sin dagsorden havde et punkt, hvorunder man skulle drøfte det amerikanske SDI-initiativ? Nu bruger jeg oven i købet

det pæne udtryk, som Reagan foretrækker at man bruger; det er det, statsministeren forstår. Hvornår var han bekendt med det?

Jeg har grund til at tro, at man var bekendt med det, cirka en uge før mødet blev afholdt, for det er det almindelige, at NATO-dagsordener, ministermødedagsordener, cirkulerer mellem regeringerne, og en uges tid før mødets afholdelse er de regeringerne bekendt. Ikke desto mindre sagde udenrigsministeren den samme dag, at det er et rent nationalt amerikansk initiativ, som de allierede ikke er blevet bedt om at deltage i. Det kalder jeg at føre folketinget bag lyset simpelt hen. Først fortav udenrigsministeren relevante oplysninger, og dernæst førte han folketinget bag lyset.

Så kommer endelig det tredje, som allerede har været drøftet: hvad der skete på selve ministermødet, hvor man naturligvis kan endevende teksten i den dagsorden, som blev vedtaget. Udenrigsministeren selv reagerede på det møde, hvor vi vedtog dagsordenen, på den måde, at han fortolkede den som en klar undsigelse af stjernekrigsprogrammet, undskyld, SDI-programmet, og derfor ville han stemme imod den og opfordrede alle til at gøre det samme.

Et par dage efter får vi at vide af regeringen og statsministeren, at det slet ikke var nogen klar undsigelse, det var bare et dansk nej til at deltage i forskningen. Jeg tror nok, at udenrigsministerens første fortolkning var den korrekte, og jeg er glad for, at vi får det rettet nu under alle omstændigheder.

Hvad det andet angår, deltagelsen i forskningen, er forholdet vel det, at det er at føre verden bag lyset, når vi takker for en indbydelse til deltagelse i forskning og lover at overveje det, efter at vi dagen før her i folketinget har vedtaget, at vi skal sige nej. Selvfølgelig skulle der have været en dansk fodnote, hvori man havde oplyst, at Danmark ikke agter at overveje dette og ikke agter at sige ja til det.

På hele den baggrund vil jeg stille forslag om motiveret dagsorden. Vi er i alt væsentligt enige i det forslag, socialdemokratiet er kommet med, og kunne egentlig nøjes med at stille ændringsforslag med en tilføjelse, men det må man ikke mere. Vi har imidlertid så lidt tillid til denne regering, at vi mener, at pålægget må komme langt klarere frem, ellers får vi bare at vide, som vi har hørt det et

[Gert Petersen]

par gange i dag, at regeringen arbejdede jo for det nede på mødet. Jeg tillader mig derfor på hr. Albrechtsens og egne vegne at fremsætte følgende:

Forslag om motiveret dagsorden.

»Idet folketetinget konstaterer,

at Danmark er imod placering af våben i det ydre rum og udforskning og udvikling af dem,

at Danmark er tilhænger af bevarelsen og overholdelsen af ABM-traktaten, og

at Danmark støtter en ny traktat mellem Øst og Vest, der hindrer en militarisering af rummet,

pålægges det regeringen at arbejde aktivt for disse synspunkter i alle relevante internationale organisationer, herunder at meddele NATO indholdet i disse synspunkter, samt tage de deraf følgende nødvendige forbehold i NATO-sammenhænge.

Folketinget går derefter over til næste sag på dagsordenen.«

Tredje næstformand (Lilli Gyldenkilde):

Der er nu fremsat følgende forslag om motiveret dagsorden af hr. Gert Petersen og hr. Albrechtsen: (se ovenfor). Også dette dagsordensforslag indgår nu i forhandlingen.

Stinus (RV):

Siden folketetinget for næsten to måneder siden havde sin første stjernekrigsdebat, er der ikke sket nogen afgørende udvikling i selve stjernekrigsprojektet eller det strategiske forsvarsinitiativ, som andre foretrækker at kalde det. Den konkrete anledning til denne den anden stjernekrigsdebat er altså ikke en udvikling i selve stjernekrigsplanerne, men ene og alene den omstændighed, at regeringen ikke har været i stand til at fortolke den dagsorden, som et flertal i folketetinget vedtog den 26. marts, rigtigt.

Det burde ikke have været noget problem. Både af selve dagsordensteksten og ikke mindst af debatten, som gik forud for vedtagelsen af dagsordenen, fremgik det tydeligt, hvad et folketingsflertal mener om det såkaldte stjernekrigsprojekt og om Danmarks deltagelse i dette. Det burde også på baggrund af debatten have været klart for regeringen, at når det i dagsordenen af 26. marts hedder, at Danmark er imod deltagelse i udforskning og udvikling af våben i det ydre

rum, så gælder det direkte og indirekte deltagelse, altså også i NATO-sammenhæng og i andre sammenhænge, hvor det ellers kunne blive aktuelt.

Det var derfor helt uforeneligt med den vedtagne dagsorden, at den danske forsvarsminister dagen efter folketingsdebatten i NATOs nukleare planlægningsgruppe gav tilslutning til et communiqué, hvori det hedder:

»Vi« – altså også Danmark – »støtter USAs forskningsprogram.«

Og videre:

»Denne forskning er i NATOs sikkerhedsmæssige interesse og bør fortsætte. I denne forbindelse hilser vi« – altså igen også Danmark – »USAs opfordring til sine allierede om at overveje deltagelse i forskningsprogrammet velkommen.«

Tilslutning til en sådan udtalelse er i eklatant modstrid med dagsordenen. Udenrigsministerens manglende svar i den første debat på spørgsmål fra flere ordførere vedrørende det dengang igangværende møde i NATOs nukleare planlægningsgruppe kommer på denne baggrund til at stå i et særligt lys, og det samme gælder udenrigsministerens understregning af, at der er tale om et nationalt amerikansk forskningsprogram, ikke et NATO-program, senere gentaget med følgende ord: et rent nationalt initiativ, som de allierede ikke er blevet bedt om at deltage i.

Af afgørende betydning for det radikale venstre er det, at denne debat afsluttes på en sådan måde, at der ikke efterlades nogen tvivl om, hvad Danmarks politik med hensyn til stjernekrigsprogrammet skal være, og jeg anmoder statsministeren om tydeligt at tilkendegive, hvordan han og regeringen til punkt og prikke vil efterleve den dagsordens tekst, som er foreslået af hr. Lasse Budtz, et forslag, som det radikale venstre vil stemme for, og som vi naturligvis ønsker efterlevet.

Når jeg på det radikale venstres vegne udtrykker forundring over regeringens manglende efterlevelse af den tidligere vedtagne dagsorden, sker dette ikke mindst på baggrund af udenrigsministerens første indlæg i debatten den 26. marts, det indlæg, der skulle have været svaret på den stillede forespørgsel. Det var i mange henseender et godt indlæg, i hvilket udenrigsministeren fremførte nogle velovervejede synspunkter og stillede en række relevante spørgsmål, som, synes jeg, umuligt skulle kunne føre til, at rege-

[Stinus]

ringspartierne stemte imod den dagsorden, som blev vedtaget af et flertal.

Jeg skal komme med nogle citater fra udenrigsministerens indlæg den 26. marts, som illustrerer, hvad jeg mener.

Udenrigsministeren sagde (Folketingstidende 1984-85, sp. 7914):

»Vi kan ikke acceptere, at ABM-traktaten overtrædes. Vi kan ikke opfatte et våbenkapløb i rummet som andet end negativt.«

Og fra spalte 7911:

»... et våbenkapløb i rummet må undgås ... ABM-aftalen må overholdes ...«

Udenrigsministeren gjorde den 26. marts opmærksom på, at der foreløbig kun er tale om et forskningsprogram, og fortsatte – Folketingstidende 1984-85, sp. 7909:

»... forskning er umulig at kontrollere ...«

Og videre, her citeret fra sp. 7911:

»... at enhver udvikling, som på den ene eller den anden måde ville forbedre den ene parts muligheder for at gennemføre et første-slag, ikke ville kunne betegnes som andet end yderst destabiliserende.«

Ja men dette er jo noget helt centralt i diskussionen. Det var det den 26. marts, og det er det i dag.

Det skal retfærdigvis siges, at præsident Reagan selv har taget dette spørgsmål op, her citeret fra udenrigsministerens indlæg den 26. marts, sp. 7907:

»Hvis de« – de defensive systemer – »sammenkobles med offensive systemer, ville de kunne ses som skabende grundlag for en aggressiv politik ...«

Det er netop den risiko, det radikale venstre ikke er parat til at leve med, uanset om denne ny trussel kommer fra Øst eller Vest. Både den amerikanske præsident og den danske udenrigsminister ser det, men drager ikke den nødvendige konklusion.

Det sidste citat fra udenrigsministerens indlæg, jeg skal komme med, er hans påpejning af, at det strategiske forsvarsinitiativ – her citeret fra sp. 7907-7908 – »muligvis på afgørende måde kan bevirke omkalfatringer i sikkerhedspolitikken, ikke alene for USA, men også for alle os andre. Og allerede af disse grunde må vi også her i landet søge at danne os en holdning ...«

Ja netop. Det var det, et flertal, heriblandt det radikale venstre, gjorde ved at vedtage en

dagsorden, som udtrykte en holdning til stjernekrigsprogrammet.

Denne vedtagelse var ikke, som udenrigsministeren mere end antydede under debatten, et udtryk for antiamerikanisme. Det var ikke en dagsorden vendt mod USA, men en dagsorden vendt mod den nuværende amerikanske præsidents såkaldte strategiske forsvarsinitiativ, som jo absolut ikke nyder fuld opbakning i USA, og i øvrigt en dagsorden vendt mod enhver udforskning og udvikling af våben til brug i det ydre rum, i Øst og Vest.

I forbindelse med vedtagelsen af dagsordenen er Danmarks loyalitet over for NATO og vores solidaritet med vore NATO-allierede blevet draget i tvivl, men det er jo absurd, for det er jo ikke kun i Danmark, der er modstand mod stjernekrigsprogrammet. Som jeg netop har påpeget, findes der en udbredt modstand i selve USA, og den udtalte danske enighed med sådanne modstanderkredse i USA er jo akkurat lige så meget udtryk for solidaritet som det modsatte. NATO-solidaritet behøver jo ikke nødvendigvis at manifestere sig som solidaritet med Reaganadministrationen, og jeg må advare imod at bære ved til noget, som kan udnyttes af kredse, som for enhver pris ønsker at skabe antiamerikanisme.

For det radikale venstre var og er den vedtagne dagsorden også et signal til den amerikanske opposition, som vi føler os mere på linje med end med den nuværende administration.

Det samme gælder naturligvis også den dagsorden, som bliver vedtaget i dag. Når det radikale venstre går ind for denne dagsorden, kan vi gøre det med udenrigsministerens argumentation, således som den blev fremført den 26. marts ifølge sp. 7965:

»Selvfølgelig må man da være bekymret og betænkelig ved noget, der er så usikkert, som kan føre til så mange ting, og som kan få konsekvenser for os.«

Netop denne bekymring og betænkelighed gør, at vi finder det bydende nødvendigt, at der siges fra i tide. Det gør indtryk på det radikale venstre, når amerikanske videnskabsmænd, medlemmer af Federation of American Scientists, udtaler, her citeret fra Information den 23.-24. marts:

»Star Wars er langt mere end blot et forskningsprogram ... Det strategiske for-

[Stinus]

svarsinitiativ er et udviklingsprogram, som er udformet med henblik på udvikling og afprøvning af det isenkram, der er nødvendigt, så man fra midten af 1990erne kan indlede udstationering af et antiraketsystem. Det vil snart overtræde ABM-traktaten, og dets omfattende budget vil skabe pres for udstationeringen.«

Ligesom de amerikanske videnskabsmænd frygter vi, at en iværksættelse af SDI-programmet i sig selv uundgåeligt vil medføre udvikling og udstationering af et antiraketsystem. Er det først sat i gang og uhyre pengebeløb anvendt på det, vil projektet ikke være til at standse.

Det amerikanske forsvarsministerium, Pentagon, ser åbenbart på det på samme måde. Ifølge en rapport, som blev offentliggjort den 20. april, planlægger USAs forsvarsministerium at ændre nogle af de komponenter, der skal indgå i et fremtidigt stjernekrigsforsvar, således at de kan afprøves uden at krænke nedrustningsaftaler med Sovjetunionen.

ABM-traktaten fra 1972 udelukker udtrykkeligt udvikling, afprøvning eller opstilling af enhver komponent i et rumbaseret raketforsvar, men Pentagons jurister udnytter det forhold, at ABM-traktaten ikke giver nogen klar definition af, hvad der skal forstås ved en komponent.

En af direktørerne i Federation of American Scientists, som tæller halvdelen af USAs nulevende nobelpristagere, John Pike, advarer i New York Times fra den 21. april om, at dette uundgåeligt ville betyde en udhuling af ABM-traktaten, og direktøren for våbenkontrol- og nedrustningskontoret under præsident Carter, Paul Warnke, kalder Pentagons planer totalt bedrageri og siger videre, at det er den slags tænggang, som bringer hele nedrustningsprocessen i fare.

Også mange andre, heriblandt særdeles ansvarlige politikere i flere NATO-lande, har udtalt frygt for, at SDI-planerne ikke lader sig standse, når de først er sat i gang, at det bliver den teknologiske udvikling, som kommer til at afgøre de politiske beslutninger.

Vi må se i øjnene, at teknologiske gennembrud kan komme meget hurtigt. For det radikale venstre er det vigtigt at fastholde og at sikre, at den politiske beslutningsproces kommer før den teknologiske udvikling.

Nør Christensen (CD):

Debatten i dag drejer sig om en forespørgsel til statsministeren af hr. Lasse Budtz m.fl. om, hvorfor Danmarks holdning til SDI – jeg kalder det: strategisk forsvarsinitiativ – ikke kom til udtryk i communicate, således som det blev fastlagt i folketinget med den dagsorden, vi vedtog den 26. marts i år.

I USA har man arbejdet med tankerne om et nyt forsvarssystem. Hvad den populære fremstilling af det nye system er, vil jeg forsøge, i det omfang det overhovedet er muligt, ikke at nævne i min ordførertale, men blot indskrænke mig til at understrege, at centrum-demokraterne så vidt gørligt kun vil betegne det nye initiativ som det, det er, nemlig det strategiske forsvarsinitiativ. At det er lykkedes andre at få en anden betegnelse til at fremstå i offentligheden, gør ikke CDs ønske om at fastslå, at der er tale om et forsvarsinitiativ, mindre. Tværtimod vil vi, hver gang der byder sig en lejlighed til det, bruge den til at kalde tingene ved deres rette navn og ikke piske stemningen op, og det rette navn i dagens debat vil efter vores opfattelse være strategisk forsvarsinitiativ. Jeg synes, at jeg allerede her til indledning vil slå det fast, for vi beklager virkelig meget i CD, at det er lykkedes at finde en avisoverskrift, som helt klart virker grusom og afskrækkende, og få folketinget til at debattere på netop den baggrund. Vi mener i CD ikke, at de store kraftudtryk skal dominere debatten, hvis det skal lykkes at genskabe enighed om dansk udenrigs-, sikkerheds- og forsvarspolitik. Der skal, sagt med andre ord, realisme ind i debatten og i udtryksformerne, hvis det skal lykkes at genskabe mange, mange års enighed på disse vigtige områder. Vi har i CD en klar fornemmelse af, at dansk forsvars-, udenrigs- og sikkerhedspolitik er henlagt til et kviksandsområde, og at vi for tiden nærmer os det sted, hvor vi må gøre os klart, om vi vil frelles i land eller vi selv skal klare denne opgave.

Med vedtagelsen af dagsordenen af 26. marts 1985 måtte regeringen leve med en dagsorden, som den stemte imod. Nu er der vel nogle partier, som straks vil sige: ja men hvorfor gør I det da? Jeg synes, at vi, der har den største respekt for NATO og hele denne alliance, ikke behøver at holde »moralprædiken« endnu en gang. Det er bestemt ikke

[Nør Christensen]

nok, at man i ord bekender sig til NATO, hvis man ikke samtidig er parat til at udmønte sine ord i reel handling. Jeg har i denne forbindelse lyst til at bruge et vers af et digt, som er skrevet af den danske forfatter Poul Sørensen, og det lyder:

»Diger bygger man i flok,
tæt, så vold til vold sig kæder.
Kun det værn er sikkert nok,
som er stærkest alle steder.
Selv en dømnings bedste sted
gnaver blinde kræfters spil på.
Diger, man vil regne med,
må der stadig bygges til på.«

Herefter vil jeg fremføre nogle af de udtalelser, USAs udenrigsminister, George Shultz, fremførte i sin samtale med den danske udenrigsminister, hr. Uffe Ellemann-Jensen, forleden. Der var stor alvor over udenrigsminister Shultz' bemærkninger om Danmarks desværre berømte fodnoter. Vores optræden kan tyde på, at vi ikke rigtig har været klar over, hvordan vi skal optræde. Jeg håber sandelig, at vi ikke mere skal høre disse bemærkninger.

Hvad ville Danmark gøre, hvis vi fik at vide, at vi var en utroværdig partner? Jeg må endnu en gang udtale, at vi har løst en billet på første klasse. Det er bestemt ikke en andenklassesbillet, Danmark skal køre på. Det at være medlem af NATO har ikke rigtig noget at gøre med det at være medlem af en boldklub. Man betaler det fulde kontingent, og man bidrager på alle områder, hvor man overhovedet har mulighed for det. Den tid må være forbi, hvor et stort parti, socialdemokratiet, fortsat har lyst til at spille hasard med dansk sikkerhedspolitik. Det er urimeligt. Danmark har valgt side i sikkerhedspolitikken. Danmark er ikke neutralt. Der er grund til at understrege, at vi ikke er neutrale, at USA er vores ven.

Vi bliver påvirket fra forskellig side i de frie vestlige lande. Vi påvirkes af bl.a. fredsbevægelserne. Om dem vil jeg sige, at frygten for atomvåben blot motiverer deres arbejde. Disse kræfter, der kynisk spiller på denne frygt, gør det så ensidigt, at de herved udelukkende tjener sovjetiske interesser. De tjener absolut ikke fredens interesser, heller ikke for den del af fredsbevægelsen, der virkelig frygter en atomkrig, heriblandt den største fredsbevægelse, nemlig NATO-tilhængerne.

Medens der ikke er noget grundlag for at diskutere med den del af fredsbevægelsen, der kun har et snævert politisk sigte, må det være en naturlig opgave for os at forsøge at få den øvrige del af fredsbevægelsen til at forstå, dels hvorfor vi mener, at den største sikkerhed opnås gennem NATOs trufne beslutninger, dels at der ikke er et reelt alternativ til NATO.

Der spilles desværre også i denne debat på frygten, og man bruger også den økonomiske frygt. Vi har netop hørt det af hr. Gert Petersen, der anvender udtrykket: 26 mia dollars, eller omskrevet til danske kroner: 300 mia. Ingen kan sikkert anfægte disse tal, det skal jeg heller ikke gøre. Jeg siger bare, det er urimeligt, at man nævner disse tal, som om det er i forhold til det danske budget. Det er slet ikke her, det hører hjemme. Det skal selvfølgelig ses i forhold til vores NATO-partners USA-budget. Men det er jo den sædvanlige linje, vi skal lægge øre til. Man siger, at man gerne vil genskabe enigheden om sikkerhedspolitikken, men man ønsker samtidig gennem store ord og på anden måde at lægge afstand.

Hvornår hørte vi første gang om SDI? Det gjorde vi, som det tidligere er sagt, ved præsident Reagans tale den 23. marts 1983. Denne tale blev omgående af pressen døbt til – nu skal jeg undtagelsesvis bruge udtrykket – »stjernekrigstalen«. Med denne tale satte præsident Reagan for alvor gang i den omfattende internationale debat om verdensrummets sikkerhedspolitiske betydning, en debat, der længe har været baggrund for supermagternes stigende anvendelse af rummet til militære formål.

Talen er fulgt op af amerikanske beslutninger, først og fremmest om det omfattende sæt af forsknings- og udviklingsprogrammer, der er samlet under betegnelsen: det strategiske forsvarsinitiativ. Disse beslutninger og det perspektiv, hvori de er taget, er potentielt revolutionerende for den globale sikkerhedspolitiske situation, revolutionerende på mere end én måde. Rummet er nu åbent placeret centralt i forholdet mellem supermagterne.

Det strategiske forsvarsinitiativ er imidlertid kun en del af det komplicerede sæt af problemer, der knytter sig til verdensrummets stigende sikkerhedspolitiske betydning. Således ved vi allerede nu, at der finder omfattende militær anvendelse sted i forbindelse

[Nør Christensen]

med de mange observations- og kommunikationssatellitter, der i stigende grad spiller en rolle både militært og i relation til overvågningen og overholdelsen af indgåede våbenkontrol- og nedrustningsaftaler.

Verdensrummet kan blive skueplads for militære aktiviteter på fire områder, som det er blevet anført i den seneste SNU-rapport. For det første kan mål på Jorden angribes fra rummet, og for det andet kan installationer anbragt i rummet angribes fra Jorden. For det tredje kan der finde kampe sted direkte i rummet, og det sidste er, at raketter, der er på vej op i eller på vej gennem rummet, kan angribes fra rummet. Det er som sagt nævnt i den seneste SNU-rapport, der på forsiden har udtrykket »stjernekrig«, hvad jeg synes er helt forkert. Dette blot ment som en sidebemærkning.

Der har været megen omtale af SDI i den europæiske og den danske debat, selv om SDI er et amerikansk initiativ og et forskningsprogram. Det er vel ikke så sært, for Danmark hører jo med til NATO-landene og i foråret 1985 blev USAs allierede, herunder de europæiske NATO-lande, stillet over for et amerikansk tilbud om at deltage i forskningsprogrammet. Reaktionen herpå har været skeptisk, enkelte steder endda negativ. Jeg synes, at den måde, Danmarks minister reagerede på, var absolut tilfredsstillende.

Albrechtsen (VS):

Baggrunden for denne debat er den enkle kendsgerning, at regeringen på NATO-mødet 26.-27. marts gjorde nøjagtig det modsatte af, hvad folketinget 26. marts havde pålagt den.

NATO-communicéet hilser som bekendt USAs invitation til at deltage i SDI-projektet velkommen, og NATO-ministrene, herunder den danske, støtter udtrykkeligt USAs forskningsprogram, ja, ministrene påstår frimodigt, at dette program er i NATOs sikkerhedsinteresse, og at det bør fortsættes.

Den danske forsvarsminister sang med i dette kor, endda så godt, at ikke én falsk tone blev opfattet på NATO-mødet. Ministeren har fremlagt den danske politik og folketingets beslutning på en sådan måde over for de øvrige NATO-ministre, at Carrington og Weinberger på en pressekonference umiddelbart efter mødet kunne udtale, at der ikke

havde været nogen meningsforskelle – no dissension – at der tværtimod havde været enstemmig opbakning bag SDI.

Mere klart og mere direkte kan en regering ikke tilsidesætte en folketingsbeslutning, og det giver efter min mening folketingsflertallet en klar pligt til at gribe ind.

Det vil jeg komme tilbage til, men først vil jeg pege på et andet, helt afgørende problem i dette NATO-communicé. Den danske regering har nemlig ikke alene tilsluttet sig støtten til SDI, men har også tilsluttet sig støtten til hele USAs forhandlingsposition i Genève. Samtidig med at NATO-ministrene tilslutter sig USAs fuldstændig ukonstruktive og blokerende forhandlingsoplæg, tillader ministrene sig ensidigt at forlange af Sovjet, at Sovjet skal være konstruktiv.

Hvad er det for en linje, Danmark dermed har støttet i Genèveforhandlingerne? Sagen er simpelt hen, at hvis Reagan og de andre koldkrigere fortsat får lov til uhæmmet at true med stjernekrig og fortsat opstilling af vesteuropæiske mellemdistanceraketter, så vil forhandlingerne mellem USA og Sovjet simpelt hen bryde sammen. Reagan har i februar demonstrativt understreget denne kollisionskurs ved at udtale, at SDI ikke kan forhandles væk, heller ikke selv om der opnås resultater på andre områder. Og denne splittergale kollisionskurs støttes af Danmark.

Hvad vil den føre til? Den vil føre til, at nedrustningsforhandlingerne ikke i lange tider kan genoptages. I stedet vil der komme et nyt og fuldstændig afsindigt oprustningskapløb. USA og det militærindustrielle kompleks, efterhånden også EF, har længe forbedret sig på dette vanvid. Og Sovjet vil presse sin økonomi til det yderste og gøre alt for at følge med på trods af de forfærdelige omkostninger. Et firdobbelt våbenkapløb vil udfolde sig: rumvåben, atomvåben, nye konventionelle våben og endog kemiske våben, som Reagan længe har presset på for at få lov til at producere, de frygtelige såkaldt binære våben.

De enorme militærudgifter i både Øst og Vest vil føre til øget fattigdom, øget nød, ikke mindst i den tredje verden. Politisk vil det føre til en ny kold krig, der vil gøre det delte Europa til et frygtens og ufrihedens og ulighedens Europa, delt mellem et stivnet og bureaukratisk system i Øst og et stadig mere

[Albrechtsen]

militariseret og asocialt klassesamfund i Vest, og naturligvis vil krigsfaren vokse voldsomt.

Egentlig burde man ikke kunne forestille sig, at nogen i Danmark virkelig aktivt vil støtte en sådan kollisionskurs. Regeringen ønsker vel i virkeligheden ikke en sådan kollisionskurs, ønsker ikke koldkrig. Der må være andre grunde til, at regeringen følger trop i NATO.

Grunden er efter min mening først og fremmest frygten for at rage uklar med USA. Fodnoter skal man have så få af som muligt, siger statsministeren, og udenrigsministeren har været i Washington og fået at vide, at USA ikke finder sig i noget. Men alle erfaringer viser os, at der vindes ingen fred ved at bøje sig, når aggressive stormagter fører sig frem, der vindes ingen fred ved at tie. Tværtimod kan freden kun sikres, hvis alle de, der kan se, hvor det bærer hen, råber op af deres lungers fulde styrke.

Derfor skal Danmark ikke tie. Danmark skal i NATO sige nej til USAs konfrontationskurs, nej til SDI, nej til raketopstillingerne og i stedet aktivt støtte kravet om et raketopstillingsstop, der kan bane vejen for virkelige forhandlinger.

Derfor har regeringen ærlig talt meget at rette op på, men jeg tror ikke, at den gør det. Vi kan ikke have tillid til denne regering, og en mistillidsdagsorden ville faktisk i dag have været på sin plads, og vi vil foreslå den, i samme øjeblik den overhovedet har en chance for at komme igennem.

Vi så, hvordan regeringen i 1984 tilsidesatte 3. maj-dagsordenen og et klart råd fra et flertal i nævnet og stemte imod FN-forslaget om forbud mod brug af atomvåben. Vi har set, hvordan regeringen gik imod stjernekrigsdagsordenen. Vi ved, at statsministeren ikke ønsker fodnoter. Vi må i hvert fald gå ud fra, at flertallet vil sikre, at hvis der ikke næste gang – det bliver nok på NATO-udenrigsministermødet i begyndelsen af juni – falder en fodnote, så må denne regerings dage være talt. Som hr. Lasse Budtz så klart sagde det for nogle få uger siden: vi kan ikke blive ved med at leve med situationer, hvor folketingets flertal vedtager dagsordener, som regeringen ikke fører ud i livet. Så enkelt er det.

Når nogle af de vesteuropæiske konservative regeringer har været lidt i vildrede med, hvad de skulle mene om stjernekrigsprojek-

tet, skyldes det ikke mindst, at denne sag i høj grad drejer sig om industriinteresser, amerikanske kontra vesteuropæiske. De konservative regeringer og den franske regering er bange for, at SDI skal blive en vældig løftestang for den amerikanske rustningsindustri og dermed agterudsejle de vesteuropæiske firmaer.

I øvrigt – mens vi taler om den franske regering – håber jeg, at alle ordførere i dag i hvert fald kan være enige om én ting, nemlig at udtale en utvetydig fordømmelse af de skændige franske atomprøvesprængninger. De må ganske enkelt høre op.

Franskmændene tror nu, at de har fundet en smart løsning på det problem: de lancerer et såkaldt stjernefredsprojekt, Eureka-projektet kaldet, og formanden for EF-Kommissionen aner straks de industripolitiske muligheder og bakker det op. Her er jeg helt enig i hr. Bjørn Elmquists vurdering af indholdet af dette, som han har tilkendegivet i Det ny Notat 10. maj 1985. Han erkender, at Eureka i vidt omfang indeholder de samme temaer som det amerikanske SDI-program. Den franske udenrigsminister har peget på ting som laserstråler, rumforskning, optronik, mikroelektronik, datasystemer osv., altså helt klart elementer, der vil indgå i SDI-projektet.

Efter min opfattelse kan der ikke være tvivl om, at Eureka har et klart militært sigte, i hvert fald vil blive brugt sådan. Det må derfor ikke inddrages i EF, og dansk deltagelse må derfor stride imod stjernekrigsdagsordenen. Som sagen ligger, må Danmark nedlægge veto i EF mod Eureka. I hvert fald må vi kunne kræve, at der nedlægges veto mod Eureka, indtil det klart er dokumenteret, at formålet med og brugen af dette projekt er civile. Jeg tror ikke, det vil kunne dokumenteres, men det må i hvert fald være kravet.

Hvis vi ikke i dag kan få en klar tilkendegivelse imod dette Eureka-program, vil VS straks i begyndelsen af næste samling tage et folketingsinitiativ i sagen med henblik på dansk afvisning af projektet. Vi siger ikke nej til SDI for at få en europæisk variant gennem bagdøren.

Jeg vil i denne omgang slutte med at pege på endnu et problem, vi må have afklaret, om nødvendigt også gennem et folketingsinitiativ. Det er problemet med danske firmaers eventuelle deltagelse i SDI eller i Eureka og

[Albrechtsen]

mulighederne for gennem våbenlovgivningen at stoppe dette. Jeg har f.eks. set, at firmaet Therma i Lystrup ved Århus reklamerer med produktion og markedsføring af rumteknologi, navigationsudstyr osv. Risikoen for, at et sådant firma går ind i SDI eller i Eureka, er indlysende, og det bør naturligvis hindres. Det officielle danske nej til deltagelse er intet værd, hvis firmaerne alligevel deltager. Jeg vil godt spørge statsministeren, hvordan regeringen vil løse dette problem.

Jeg vil gerne gentage det spørgsmål, jeg stillede hr. Lasse Budtz om forståelsen og rækkevidden af den socialdemokratiske dagsorden, og stille det på denne måde: kan hr. Lasse Budtz bekræfte, at der i virkeligheden ikke er nogen forskel på de to dagsordensforslag, at de i virkeligheden har den samme rækkevidde? Det er en lidt anden måde at stille det spørgsmål på, jeg stillede for lidt siden, nemlig om den socialdemokratiske dagsorden skal forstås således, at den giver regeringen et klart pålæg om at tage de nødvendige forbehold i form af fodnoter.

Kofod-Svendsen (KrF):

Under den debat, vi havde 26. marts 1985, redegjorde jeg for mit partis betænkeligheder vedrørende det såkaldte SDI-projekt. Da der ikke er sket yderligere på det forskningsmæssige eller tekniske område siden 26. marts, finder jeg ikke nogen anledning til at gentage de synspunkter, jeg fremførte dengang.

Jeg vil nøjes med de konklusioner, jeg også drog 26. marts, nemlig at vi er imod placering af masseødelæggelsesvåben i det ydre rum. Vi modsætter os enhver udforskning og udvikling af våbensystemer i strid med ABM-traktaten. Vi mener, det er væsentligt, at den af alle indgåede traktater bliver overholdt. Vi mener, at SDI bør gøres til genstand for forhandlinger i Genève med det formål at nå frem til en traktat, der forhindrer våbenkapløb i rummet.

Dette er mit partis grundholdning, som vi fortsat står for. Jeg finder ikke anledning til yderligere redegørelse.

Ove Jensen (FP):

Begrundelsen for forespørgslen er, at forespørgerne ikke mener, at forsvarsministeren på et møde med de andre forsvarsministre

har holdt sig til det dagsordensforslag, som blev vedtaget her i folketinget 26. marts 1985.

Fremskridtspartiet er tilfreds med den forklaring, statsministeren i dag har givet om dette møde, og så er der for så vidt ikke mere at sige om den sag. Selve SDI-debatten havde vi jo for godt en måned siden, og fremskridtspartiet har ikke ændret stilling til dette spørgsmål siden.

Jeg er enig med statsministeren i hans afsluttende bemærkninger i besvarelsen af forespørgslen: disse evindelige sikkerhedspolitiske debatter er ikke i dansk interesse, idet de kun tjener til at så tvivl om Danmarks vilje til at opfylde sine NATO-forpligtelser. Danmark er dårligt tjent med at fremstå som en nation, der ikke vil være med til at forsvare sit territorium, hvis det en dag bliver nødvendigt. Derfor vil det være i dansk interesse at standse disse sikkerhedspolitiske debatter, inden der ude i verden skabes endnu mere tvivl om Danmarks troværdighed som NATO-medlem.

Maisted (FD):

Det er selvfølgelig ikke på det praktiske plan, Danmark har nogen indflydelse på, hvad USA bestemmer. Det er ganske indlysende. Danmark har ingen indflydelse på, hvad amerikanerne og præsident Reagan beslutter sig for. Det må stå fast.

En sådan debat har derfor et helt andet formål, nemlig at forstærke den antiamerikanske holdning, socialistiske partier har. Jeg har karakteriseret det én gang således – og det er ikke blevet modsagt i løbet af dagens debat – at disse antidemokratiske partier klart har den holdning, at sikkerhedspolitikken her i landet skal undergraves.

Det, amerikanerne har tilbudt, er et samarbejde, og det lyder, når man hører det her, som om Danmark får en væsentlig andel i dette samarbejde, altså skal bruge mange penge på forskningen. Nej, det, der ligger i tilbuddet fra amerikanerne, er simpelt hen, at de ønsker, at vi skal få den teknologiske viden, som kommer ud af dette projekt. Vi har set det tidligere med hensyn til rumforskning. Da kom der nye stoffer, nye formstoffer; der skete en udvikling af industrien, som Danmark også fik glæde af. Dette skete i 1960'erne med en vis fart.

[Maisted]

Det ville vi selvfølgelig også kunne opnå, hvis vi deltog i dette projekt, der drejer sig om at forsvare den vestlige verden, ikke om at lave nogen form for stjernekrig, som man gerne vil kalde det. Dette ladede udtryk, som den vestlige presse og især danskerne og statsmonopolet Danmarks Radio gerne anvender, svarer præcist til det, vi alle kender som 5. kolonne-virksomhed. Det er noget, vi har kendt i de sidste 30-40 år, nemlig at man ønsker at undergrave et styre indefra, man ønsker at angribe det, sådan at man kan opnå noget andet.

Det er selvfølgelig i orden, at kommunisterne her i landet, hvad enten de nu kalder sig SF, VS eller DKP, ønsker at undergrave det danske samfund, vi kender, og få en anden styreform. Det beklagelige er, at den største politiske faktor i Danmark, statsmonopolet Danmarks Radio, er med til at give befolkningen det indtryk, at det er lige ved at lykkes dem at komme igennem med en sådan politik. Vi mangler en fri nyhedsformidling her i landet, sådan at befolkningen kan få et alsidigt billede af, hvad det drejer sig om.

Det er ganske indlysende, at vi tilhører – endnu da – den vestlige verden, og at den førende nation i den vestlige verden er USA. USA har oven i købet været så venlig at påtage sig at forsvare Europa, på trods af at Europa vægrer sig ved at betale sin andel af forsvaret af den frie verden.

Jeg synes bestemt, vi skylder amerikanerne tak for, at de fastholder den linje, at de markerer klart og tydeligt, at diktaturstater, kommunister, handler man ikke med, som om det var ligemænd. Nej, dem handler man ned ud fra styrke. Man skal tilstræbe konstant at være stærkere end disse diktaturstater, hvor vi jo kender resultatet, når de får den totale magt. Derfor mener jeg, at Reagan har gjort den vestlige verden kolossale tjenester, og det er selvfølgelig ikke uden grund, at den amerikanske befolkning to gange i træk har valgt ham til præsident.

Det danske samfund og store dele af Vesteuropa er gennemsyret af en antiamerikansk holdning, og det må man formode skyldes – jeg vil godt tillægge socialisterne det standpunkt – at de tror, de er i stand til at skabe en bedre verden end det kapitalistiske system. De mangler blot at føre bevis for, at det noget som helst sted er lykkedes dem.

Når jeg siger, at det, de udøver her, er 5. kolonne-virksomhed, er det noget, jeg har fra officiel kilde. Man har kunnet læse i »Håndbog for hærens menige« i de sidste 30-40 år, at sådan opfører folk sig, der vil undergrave det samfundsstyre, der endnu er et flertal for. Det beklagelige er, at partier i dette ting, der påstår, at de er demokratiske, skaber flertal med disse antidemokratiske kræfter og dermed ændrer Danmarks sikkerhedspolitik.

Som det fremgår af det, jeg har sagt, ønsker jeg amerikanerne al mulig held og lykke og håber på, at de ikke mister tålmodigheden med Danmark og med Vesteuropa, men fortsætter med at styrke Vestens forsvar for de frie demokratier, sådan at de er i stand til at nå resultater med de diktatoriske lande. Dem handler man ikke med, dem viser man styrke, og derfor stiller man krav, som de er tvunget til at rette sig efter.

Jeg kan ikke stemme for det dagsordensforslag, der er fremsat af socialdemokratiet.

Thoft (SF):

Hr. Maisted udtrykker de ting, mange af de borgerlige partier mener, prisværdig klart: vi må være stærkest, og man kan ikke forhandle med Sovjetunionen. Men når nu den officielle retorik er den gensidige og afbalancerede nedrustning, så kan enhver idiot – det udtryk er ikke møntet på nogen her i salen tilstedeværende – forstå, hvad det er, der er galt med nedrustningsprocessen.

I sin stjernekrigstale i marts 1983 fremstillede Reagan SDI-programmet som et alternativ til terrorbalancen og stillede det retoriske spørgsmål, som også statsministeren i sin hjertegribende tale ved indledningen af denne debat stillede, nemlig: tænk, om vi kunne blive i stand til at bygge vores sikkerhed ikke på en evne til at gengælde, men på en evne til effektivt at ødelægge angribende atomraketter, før de når deres mål! Sådan kan man vende alting på hovedet, som også statsministeren gjorde det. Problemet er blot, at det at opsende forsvarsvåben i rummet er væsentlig dyrere end det at udplacere angrebsmissiler på landjorden. Der er derfor ikke noget som helst, der tyder på, at USA vil være i stand til at slå Sovjetunionens angrebsmissiler ud, medmindre man er startet med et forkøbslag. Derfor skal stjernekrigsprojektet ses

[Thoft]

som en grundlæggende del af et amerikansk forsøg på at få en førsteslagsevne.

Det er vigtigt, at vi i Danmark ikke bare siger klart fra i NATO-regie, men også gør det i EF-regie, for der er i EF-regie masser af forestillinger om, at Europa skal deltage i dette forskningsprojekt. Som bekendt har formanden for EF-Kommissionen, Jacques Delors, foreslået at sætte EF-penge af til europæisk deltagelse i dette absurde vanvid, og der er tale om intet mindre end en fordobling af EFs forskningsbevilling.

I en henvendelse til EF-landenes regeringer har den franske udenrigsminister, Roland Dumas, foreslået oprettelse af et europæisk koordinerende agentur til den nødvendige højteknologiske forskningsindsats. Idet jeg understreger – for ikke at blive irettesat af formanden – at jeg ikke citerer fra det papir, der er omdelt i markedsudvalget, og som er stemplet »fortroligt«, hvad alt papir jo er i dette udvalg, men citerer fra EFs informationsorgan l'Europe og Vendsyssel Tidende fra 22. april 1985, 4 dage før markedsudvalget blev orienteret, kan jeg fortælle, at Dumas i sit papir foreslog, at denne forskningsindsats, kaldet Eurekaprojektet, skulle indeholde forskning i laserteknik, udvikling af en ny generation EDB-materiel, såkaldt kunstig intelligens, partikelstråling, alle områder, der er helt i stil med USAs stjernekrigsprojekt. Eurekaprojektet osrer langt væk af at være skåret over den militære læst, hvilket Roland Dumas' brev heller ikke lægger skjul på, selv om han godt nok ønsker at skelne mellem opsendelse af våben i rummet og det at kunne kommunikere, det at kunne lytte, det at kunne se. Problemet er blot, at hvis man ikke kan lytte, kommunikere og se, har man ingen fornøjelse af de våben, man har i rummet.

Der lægges op til, at stats- og regeringscheferne på topmødet i Milano 28. og 29. juni i år skal forsøge at afklare EFs forskningsprofil. I den forbindelse er det godt at vide, at USA allerede har henvendt sig til en række europæiske virksomheder og bedt dem deltage direkte i stjernekrigsprojektet. Hvor mange danske virksomheder drejer det sig om? Er det Chr. Rovsing, er det Kirk-ITT i Horsens, er det Regnecentralen, er det Thema Elektronik i Århus eller Radartronic i Århus? Hvad er det for nogle virksomheder, der har fået disse tilbud? Og hvad har for-

målet været med at fordoble EFs forskningsprojekt?

Vi vil også godt vide, hvorledes EFs nuværende forskningsprojekter kan kobles på stjernekrigsprojektet. Jeg tænker på ESPRIT-programmet, på RACE-programmet, der handler om telekommunikation, jeg tænker på ISFRA-forskningscenteret og synkrotronforskningen, enten den nu kommer til at ligge i Risø eller i Grenoble.

Vi ønsker at gøre det helt klart, at når Danmark vender sig imod det amerikanske stjernekrigsprojekt, så er det ikke for at få det ind ad bagdøren iklædt EF-kappe og EF-hymne.

Socialdemokratiet, hr. Lasse Budtz, vil jeg godt spørge til allersidst: betyder den socialdemokratiske dagsorden en klar afstandtagen fra et europæisk stjernekrigsprojekt, f.eks. Eureka?

Tredje næstformand (Lilli Gyldenkilde):

Jeg må sige til hr. Thoft, at så længe forretningsordenen ikke er lavet om, så må også hr. Thoft overholde den bestående.

Statsministeren (Poul Schlüter):

Jeg vil gerne takke ordførerne for de bidrag, de har givet til denne analyse af de perspektiver, som tanker om fortsat forskning i SDI kan rejse hos os. I mine svar vil jeg især omtale de indlæg, som blev holdt af hr. Lasse Budtz og af hr. Stinus, fordi disse to ordførere, til trods for at de har en overordentlig afvisende holdning over for SDI-forskning, anlagde, synes jeg, en analytisk tone. Det synes jeg også er væsentligt, for temaet er overordentlig alvorligt. Jeg vil gøre det således, at jeg fremfor at modtage de invitationer til polemik, som kunne ligge i nogle af indlæggene, søger at give klart udtryk for nogle af de hovedsynspunkter, regeringen har anlagt i sagen.

Hr. Lasse Budtz brugte den vending, at SDI i sig selv er en oprustning, og han var bekymret i den anledning. Det er et synspunkt, jeg gerne vil slutte mig til, for det siger sig selv, at hvis det eneste, der i den kommende årrække skete omkring atomvåbenene, var, at begge stormagter eller den ene investerede fantastiske beløb i opbygning af et rumforsvar, medens den nuværende bestand af atomvåben forblev på det nuværen-

[Statsministeren]

de alt for høje niveau eller endog blev forøget, eller hvis den ene stormagt opbyggede et rumforsvar, medens den anden foretog en fordobling eller tredobling af sine nuværende atomvåbenarsenaler, så var det ikke nogen god udvikling, bestemt ikke. Derfor deler jeg bekymringen for, at mulighederne for rumforsvar kan føre til en oprustning, som er farlig, men som for resten også er ganske urimelig og uacceptabelt kostbar.

Det drejer sig vel om at nå frem til en aftale om, at begge stormagter giver afkald på forskning eller i alt fald forskning i store dimensioner, og at begge stormagter i stedet tager fat på reduktion af de nuværende atomvåbenlagre og søger at opbygge kontrolsystemer, selv om det utvivlsomt er teknisk vanskeligt.

Enhver af stormagterne vil efter min opfattelse kunne føle berettiget ængstelse ved og drage konsekvenser af strategisk og anden militær karakter af, at den anden måtte ikke blot forske, men også planlægge deployering af rumforsvar. Enhver af de to stormagter vil have anledning til at drage vidtgående og måske uoverskuelige konsekvenser af, at den anden er i stand til at anlægge et rumforsvar. Det skal man se i øjnene. Jeg siger det også for at give udtryk for, at det er vores opgave ikke blot at søge at analysere den ene stormagts, USAs, situation og motiver og ængstelse, men også den andens, Sovjetunionens. Enhver tendens i retning af, at den ene stormagt både på kort og på lang sigt blev den anden totalt overlegen, ville i sig selv eftermin opfattelse rumme et faremoment. Det skal man være opmærksom på.

Derfor er det et dybt alvorligt perspektiv, vi taler om her og nu, men nok også, når vi må vende tilbage til det i de næste 5, 10, 15 eller 20 år, for jeg tror, at dette tema, SDI, vil komme til at forfølge os i mange, mange år endnu. Det er ikke en sag, vi eller andre kan afklare definitivt og positivt på en studs.

Jeg mener, at vi skal lægge mærke til den norske holdning. Det, jeg tænker på, er, at den norske regering til stortinget for nylig gav en erklæring om SDI-perspektiverne. Heri hedder det, at Norge ikke har fundet at kunne råde USA fra at foretage forskningsaktivitet vedrørende rumvåbenteknologi i lyset af den sovjetiske virksomhed, som finder sted på området. Men man følger til, at fra norsk side er det forudsat, at denne

forskning ikke må få et omfang, som kan berettigte forestillinger om, at USA søger at skaffe sig strategisk overlegenhed.

Jeg nævner denne betragtning, fordi regeringen gerne her i folketinget vil have anledning til at slutte sig til den. Jeg mener, at det er en sund og klog betragtning.

Ellers vil jeg gerne understrege, at regeringen ligesom mange ordførere har den opfattelse, at det er afgørende, at vi arbejder for at undgå et våbenkapløb i rummet, og vi må i den sammenhæng naturligvis være på vagt over for forsknings- eller udviklingsprogrammer på rumvåbenområdet, som vil kunne lede til et sådant kapløb. Der er grund til at frygte – derfor må vi være vågne – at en udvikling af nye strategiske forsvarsystemer vil kunne lede til et rustningskapløb om nye offensive systemer, som så igen skal kunne neutralisere de defensive. Det er også et led i tænkningen, når vi ser 10–20 år ud i fremtiden.

Derfor må vi holde fast i, at ABM-aftalen må respekteres, så der ikke sker en udvikling, der fører til afprøvning eller udplacering af forsvarsystemer i rummet. Derfor mener jeg, det er tilfredsstillende, at respekten for ABM-aftalen også har fundet udtryk i det meget omtalte communiqué fra forsvarsministermødet for nylig i Luxembourg.

Nye omdrejninger af rustningsspiralen skal vi arbejde for at forhindre. I stedet må vi udfolde alle anstrengelser for, at Sovjetunionen og USA bliver enige om reduktion af antallet af offensive raketter. Der må lægges øget vægt på, at vi når frem – guderne skal vide, at det er svært – til et lavere styrkeniveau for de kendte typer af atomvåben. Det må være den helt primære målsætning for os. Det mener jeg også vi skal give udtryk for over for vore partnere i NATO, når vi har lejlighed til at drøfte disse ting med dem.

Vi skal håbe, og vi skal arbejde for, at Sovjet og USA gennem Genøvedrøftelserne når til enighed om forslag, der sikrer gensidig tilbageholdenhed og begrænsninger, så risikoen for et våbenkapløb i rummet bliver fjernet. Det er af afgørende betydning, føler vi i regeringen, at vi får en tilnærmet styrkebalance mellem Øst og Vest, det giver den største tryghed for begge parter, og helst på det lavest tænkelige niveau. Her har jeg alle våbenformer, nukleare og andre, i tankerne.

[Statsministeren]

Som jeg sagde før, må afvisning af militær overlegenhed hos en af parterne fortsat være et centralt punkt i alle rustningskontrollfor-handlinger.

Der står i den gamle dagsorden, at Danmark er imod placering af våben i det ydre rum – her mener jeg vi alle er enige – og så står der, at Danmark er imod deltagelse i udforskning og udvikling af dem. Man kan diskutere, hvor entydige de ord, jeg nu har fremhævet, var, men jeg mener i alt fald, at debatten i marts måned afklarede, at der især sigtedes på dansk deltagelse i udforskningen. På dette område mener jeg der er tilvejebragt fuldstændig klarhed nu. Der bliver ikke tale om, at den danske regering accepterer det amerikanske tilbud om at deltage i forsknin-gen.

Hvis jeg så må vende mig til den nye dagsorden, vil jeg sige, at den nok har en klarere tekst end den gamle, men vel i alt væsentligt er af samme indhold. Uden at det er for at være imødekommende i den for-stand, vil jeg ikke skjule, at når jeg ser på teksten og tager dens ord efter pålydende, så har jeg oprigtig talt meget lidt at indvende imod teksten. Hvis regeringen havde haft mulighed for at give socialdemokratiet råd, ville vi nu ligesom sidst, forud for 26. marts, have foretrukket en mere afbalanceret tekst. Men jeg siger igen, at jeg egentlig ikke har så meget imod selve teksten. Det meste er så-mænd fornuftigt udtrykt.

Det, der i dag lige så vel som 26. marts er regeringens bekymring, er, at flertallet her i salen ønsker, at dagsordenen skal være et udtryk for pålæg til regeringen om under alle omstændigheder at tage en fodnote i denne sag. Vi har grundlæggende den opfattelse, at øjeblikket ikke er inde, hvor det tjener sagen om SDI bedst, eller hvor det tjener danske interesser bedst, at vi isoleret fra alle andre partnere i NATO skiller os demonstrativt ud. Det er vores bekymring. Derfor stemte vi imod sidst.

Hvorledes vi vil stemme denne gang, vil vore ordførere naturligvis give udtryk for. Regeringen opfatter det således, at vi sidste gang havde en kampafstemning om denne sag. Den viste, at der var flertal for dagsor-densteksten her i salen, og vi ved, at det same vil være tilfældet i dag. Derfor vil jeg holde det for nærliggende, at de fire rege-ringspartier i dag beslutter sig for at undlade

at stemme for dagsordensforslaget, således at denne sag ligesom har fået et parlamentarisk punktum.

Må jeg sige til hr. Gert Petersen, at jeg må afvise, at regeringen havde kendskab til det amerikanske initiativ, som blev taget op på Luxembourgsmødet en uge før mødet fandt sted. Udenrigsministeren har på ingen måde ført folketinget bag lyset i denne sag, hvad hr. Gert Petersen postulerede under den for-rige debat. Regeringen fik ganske enkelt forsvarsminister Weinbergers brev om SDI-sa-gen om eftermiddagen den 26. marts.

Jeg er meget tilfreds med og glad for hr. Lasse Budtz' tilkendegivelse om, at socialde-mokratiet nu er rede til at genoptage for-handlingerne i det særlige folketingsudvalg om sikkerhedspolitikken. Det er jeg tilfreds med, fordi jeg så grumme nødt vil opgve håbet om, at der kommer en dag efter denne, hvor vi efter en grundig analyse kan konsta-tere, at der om de afgørende træk i dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik igen er etable-ret grundlæggende enighed mellem regerings-partierne på den ene side og socialdemokra-tiet på den anden side.

(Kort bemærkning).

Anker Jørgensen (S):

Jeg synes, det var interessant, at statsmini-steren gav udtryk for, at man første gang stemte imod et dagsordensforslag, men nu ville undlade at stemme. Så er det måske me-get rigtigt at sige: alle gode gange tre – den kan jo komme snart – hvor man måske stem-mer for et dagsordensforslag med dette ind-hold.

Der er en ting, jeg gerne vil spørge stats-ministeren om. Statsministeren sagde i sit første indlæg, at regeringen følte, at det ikke var påkrævet med en fodnote, og så tilføjede statsministeren »ved denne lejlighed«, altså NATO-mødet. Jeg vil gerne spørge, om ikke vi med stor sikkerhed kan regne med, at ved næste NATO-møde vil man helt markant markere, hvad folketingsflertallet har sagt er folketingets og dermed regeringens politik, altså med andre ord, om ikke der er garanti for, at vi i næste omgang får en eller anden skriftlig dokumentation, f.eks. en fodnote som det mindste.

[Anker Jørgensen]

Det vil jeg gerne spørge statsministeren om. Det er meget vigtigt for socialdemokratiet at vide det.

(Kort bemærkning).

Gert Petersen (SF):

Nu fik jeg igen af statsministeren foræret Caspar Weinbergers brev, som jeg udtrykkelig gjorde opmærksom på at det ikke drejede sig om. Jeg ved godt, at invitationen til de europæiske NATO-lande om at deltage i forskningsprojektet var indeholdt i Weinbergers brev. Det kom i sidste øjeblik, det kunne man ikke kende på forhånd. Men der står også i kommunikøet, der blev vedtaget dernede, at vi støtter De Forenede Staters forskningsprogram i disse teknologier, hvis formål er at styrke stabiliteten og afskrækkelsen på lavere niveauer af offensive nukleare styrker. Denne forskning skal udføres inden for rammerne af ABM-traktaten og er i NATOs sikkerhedsinteresse og bør fortsættes.

Undskyld, hr. statsminister, undskyld hr. Ivar Hansen. Jeg henvender mig i øjeblikket til statsministeren, og jeg vil være taknemmelig, om hr. Ivar Hansen vil undlade at forstyrre lige i øjeblikket.

Jeg vil meget gerne have svar på dette, hr. statsminister, for jeg kan ikke forestille mig, at NATO bestyres så ledsindigt, at så væsentligt et spørgsmål som de europæiske allieredes stillingtagen – ikke deltagelse, det stod i Weinbergerbrevet – til SDI er noget, de europæiske allierede først orienteres om aftenen før det skal på dagsordenen. Det kan jeg da ikke forestille mig. Så er der jo ikke lejlighed til at drøfte det hjemme i udenrigsministeriet.

Derfor spørger jeg: hvornår havde udenrigsministeren kendskab til den dagsorden, man skulle drøfte på ministermødet, som forsvarsministeren deltog i? Eller måske skulle jeg spørge: hvornår havde forsvarsministeren kendskab til den? Og var – hvordan skal jeg nu formulere det – de europæiske NATO-allieredes holdning til SDI noget, som først kom på under selve mødet?

Udenrigsministeren (Ellemann-Jensen):

Hr. Gert Petersen har jo tidligere, bl.a. i et nævnsmøde, og nu altså også i dag prøvet at bygge en eller anden myte eller dolkestødslegende op om, at jeg skulle have vildledt ham, fordi jeg under den seneste debat undlod at

svare på hans spørgsmål om, hvorvidt jeg var vidende om, at forsvarsministrene i dette øjeblik muligvis sad og diskuterede SDI.

Jeg skal gerne gentage den forklaring, jeg ved flere lejligheder har givet hr. Gert Petersen, nemlig at jeg vanskeligt kunne optage hr. Gert Petersens spørgsmål som værende af andet end rent retorisk karakter, hvilket jo vil være i god overensstemmelse med hr. Gert Petersens fine oratoriske talent. Når jeg anså det for at være et retorisk spørgsmål, skyldtes det, at vi indtil en uge før det pågældende møde alle sammen havde læst i avisen, at de ved det møde formentlig også skulle diskutere SDI, så jeg troede ærlig talt ikke, hr. Gert Petersen spurgte for at få svar, når vi alle sammen kendte svaret.

Hvad angår spørgsmålet om Caspar Weinbergers brev, kan jeg gentage det, både statsministeren og jeg selv har sagt ved flere lejligheder: det brev fik vi først kendskab til, efter at debatten i folketinget var afsluttet, så der er sådan set ikke nogen myte at bygge op, hr. Gert Petersen.

(Kort bemærkning).

Gert Petersen (SF):

Det er helt fantastisk, når udenrigsministeren nu siger, at vi alle sammen kendte svaret på det spørgsmål, der blev stillet, nemlig om man på NATOs ministermøde samme dag behandlede NATO-landenes forhold til stjernekrigsprojektet. Det var noget, der gik igennem hele debatten. Hr. Erhard Jakobsen gjorde sig meget morsom over, at der var en eller anden tilfældig journalist, som påstod det, og sagde, at det nok ikke passede – den slags journalister påstår jo så meget. Der blev udvekslet mange betragtninger og vittigheder om det. Alt sammen kunne være sparet, hvis udenrigsministeren havde svaret straks på det spørgsmål, som blev stillet.

Men det er i og for sig heller ikke det afgørende for mig nu, for jeg spurgte om noget andet. Jeg spurgte, hvornår udenrigsministeren eller forsvarsministeren havde kendskab til, at denne sag skulle drøftes, at den skulle på ministermødets dagsorden. Jeg spørger også, fordi der faktisk var et møde i det udenrigspolitiske nævn, 2-3 dage før mødet fandt sted i NATOs ministerråd, og at der på dette møde ikke blev givet nogen orientering

[Gert Petersen]

om, at der skulle drøftes en stillingtagen til stjernekrigsprojektet.

Derfor spørger jeg: hvornår har man i udenrigs- og forsvarsministeriet haft kendskab til, at der skulle foregå en sådan drøftelse? Og her er det ikke Weinbergers brev og invitationen, der interesserer mig, men det er det dagsordenspunkt, som må have heddet »Drøftelse af stillingtagen til SDI-projektet«. Hvornår havde man kendskab til det?

Forsvarsministeren (Engell):

For at bringe denne diskussion til afslutning skal jeg gøre hr. Gert Petersen opmærksom på, at der på dagsordenen til de NATO-ministerrådsmøder, der afholdes, er et meget generelt formuleret punkt, hvor der gives forskellige former for briefing og orientering, og det var under dette punkt, drøftelsen vedrørende SDI fandt sted. På et tidspunkt, hvor man kender dagsordenen – det er en standarddagsorden – kan man have en opfattelse af, at et punkt kommer på eller ikke kommer på, men der var ikke mulighed for på forhånd at tage en drøftelse om noget, som man ikke med sikkerhed kunne sige kom op eller i givet fald under hvilken form.

(Kort bemærkning).

Thoft (SF):

Jeg kan hverken forstå udenrigsministerens eller forsvarsministerens forklaringer, for den 24. marts, 2 dage før stjernekrigsdebatten, kunne vi i den internationale presse læse, at dette punkt ville komme på dagsordenen på ministerrådsmødet i NATOs atomplanlægningsgruppe, og det var jo årsagen til, at vi efterlyste det under debatten. Når så udenrigsministeren siger, at han ikke har vildledt folketingset, vil jeg gentage det, som hr. Gert Petersen citerede fra udenrigsministerens tale. Ifølge Folketingstidende 1984–85, sp. 7906, siger udenrigsministeren om SDI-initiativet, at det er »for det første et forskningsprogram og alene et forskningsprogram, for det andet et program med lang tidshorison for sin virkelige muliggørelse og for det tredje et rent nationalt amerikansk initiativ, som de allierede ikke er blevet bedt om at deltage i.«

Men ikke desto mindre kunne vi altså 2 dage før læse i den internationale presse, at

NATOs atomplanlægningsgruppe på ministerrådsmødet skulle tage stilling til det.

(Kort bemærkning).

Gert Petersen (SF):

Jeg hævder, at regeringen fortier vigtige oplysninger. Den 12. april havde vi debat i det udenrigspolitiske nævn. Den 16. april havde NATO ministermøde og startede en drøftelse af holdningen til stjernekrigsspørgsmålet. Den 14. april kunne man læse i den internationale presse, at dette ville blive drøftet på NATOs ministermøde den 16. april. Det må altså have været ude til journalisterne omkring den 13. april. Under mødet i det udenrigspolitiske nævn den 12. april drøftede vi faktisk det pågældende ministermøde – så meget må jeg vel nok have lov til at røbe fra nævnets drøftelser, ligesom jeg vel også må have lov til at sige, hvad vi ikke drøftede. Ikke noget om NATO-allieredes holdning til SDI-projektet, ikke et ord om det, hverken fra udenrigsminister eller forsvarsminister. Og nu kommer udenrigsministeren og forsvarsministeren og fortæller os, at man sandelig ikke vidste, at det skulle drøftes på NATOs ministermøde. Enten er NATOs ministermøder åbenbart steder, hvor det er muligt for stormagterne at foretage de rene kup, fordi sagerne er totalt uforberedte, eller også fylder man os med usandhed.

Forsvarsministeren (Engell):

Jeg bliver nødt til at gentage over for hr. Gert Petersen, at vi taler om standarddagsordener på disse møder, hvor der foregår en drøftelse af de enkelte emner af strategisk betydning – det kan være missiler, og det kan være alt muligt andet – og at der her er tale om, at der gives et oplæg til en generel drøftelse, hvor vi naturligvis fra dansk side besvarer de oplæg, der foreligger, og fremkommer med vores synspunkter. Som det er fremgået af statsministerens redegørelse, var der tale om, at jeg på NATO-ministerrådsmødet i Luxembourg den første dag, da vi havde SDI oppe på grundlag af en redegørelse fra amerikansk side, besvarede denne redegørelse på linje med det, udenrigsministeren havde redegjort for her i folketingset, og at jeg så dagen efter gik ind, da dagsordenen var vedtaget her i folketingset. Det er, ligesom om man forsøger at kaste røgslør over og lave hem-

[Forsvarsministeren]

melighedskræmmeri om noget, der hverken er røgslør over eller hemmelighedskræmmeri om. Der er tale om en ganske normal procedure, som også er blevet fulgt i forbindelse med NBG-mødet i Luxembourg.

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Jeg har med interesse lyttet til ministrenes forklaringer med hensyn til, hvornår man var klar over, at spørgsmålet ville komme på dagsordenen. Den eneste forklaring, som står tilbage, hvis det er korrekt, som man oplyser, at man ikke vidste noget om, at det skulle på, må være, at udenrigsministerens fuldstændig uhørte arrogance den 26. marts i folketingsalen, hvor vi stillede det ene spørgsmål efter det andet om, hvad der foregik i NATO, ganske enkelt har dækket over en så rystende mangel på forberedelse af NATO-mødet fra de danske ministres side, at det er vanskeligt at tro på. Som jeg nævnte før, har jeg ingen tillid til denne regering, men jeg havde dog ikke fantasi til at forestille mig, at man var i stand til at forberede et NATO-møde så gennemgribende elendig, men det er måske en af forklaringerne på, at det også gik så galt, som det jo rent faktisk gjorde.

Lasse Budtz (S):

Det hører til sjældenhederne, at man glæder sig over, at nogen er bekymret, men jeg indrømmer, at det glæder mig, at statsministeren er bekymret over den udvikling, der er i gang. Det er, ligesom statsministeren i sit sidste indlæg har røbet en forståelse, som vi mener statsministeren skulle have røbet før, men bedre sent end aldrig.

Når det er sagt, vil jeg gerne pointere også inspireret af statsministerens udtalelser, at socialdemokratiet, når vi prøver at tage nedrustnings- og afspændingsinitiativer, retter disse initiativer, opfordringer og forslag til begge sider, både til Øst og til Vest. Men vi kan altså konstatere, at også regeringen er imod en militarisering i rummet, at også regeringen er for en fortsat respekt for og opretholdelse af ABM-traktaten, og at også regeringen er imod, at man opbygger flere atomarsenaler. Men sagen er jo blot, at regeringen også er indstillet på at kræve, at begge parter giver afkald på udvikling af rumvåben, samtidig med at man forsøger at ned-

skære lagrene. Når dette er tilfældet, bør det fastslås, at det netop er for at opnå disse mål, at vi må gå imod SDI-programmet, ikke blot på national basis, men også på international basis. Danmark er imod under alle omstændigheder, hvis jeg tyder flertallet i folketingsalen på rette måde – og det tror jeg nok jeg gør – og derfor er den norske holdning ikke nok for os.

Når alt dette er sagt, må jeg indrømme, at det efter de sidste erfaringer undrer mig lidt, at regeringen ikke kunne stemme for den dagsorden, vi stillede sidst – så havde situationen været lettere. Men hvis vi har fået afklaret nogle ting og måske fået rykket regeringen noget mere ved hjælp af denne debat, er det da kun godt.

Når alt kommer til alt, er den nye dagsorden bedre end den gamle, men efter de sidste tilkendegivelser skulle regeringen jo faktisk være i stand til at stemme for den dagsorden, socialdemokratiet har stillet i dag. Under alle omstændigheder må vi mene, at dens vedtagelse må føre til en fodnote i de næste NATO-communicueer, hvis disse communicueer udtaler sig positivt om SDI-programmerne.

Socialdemokratiet mener altså, det må føre til en fodnote, og herved mener jeg at have besvaret hr. Albrechtsens spørgsmål. Og når det er sket, kan vi jo begynde igen i det sikkerhedspolitiske udvalg, hvor også vi mener at samarbejdet eller forsøg på samarbejde bør genoptages. Faktisk er der jo visse antydninger i denne debats allersidste fase af, at vi kan blive enige om nogle punkter, og det har socialdemokratiet vedvarende sagt at vi skulle prøve at nå frem til; jeg må minde om, at det er faktisk en socialdemokratisk opfindelse, at vi overhovedet gør det.

I den forbindelse vil jeg gerne komplimentere hr. Kofod-Svendsen fra kristeligt folkeparti for en række af hans udtalelser, ikke mindst opremsningen af mål i forbindelse med SDI i rummet, ABM osv. Jeg mener, at kristeligt folkeparti var meget tæt på socialdemokratiets og flertallets holdning.

Det samme kan man uægtelig ikke sige om det, ordføreren for CD sagde, og derfor glæder det mig naturligvis, at CD åbenbart vil overvinde sig selv og i hvert fald undlade at stemme til denne dagsorden.

Jeg formoder, at SF og VS vil gøre det samme, således at vi holder flertallet intakt.

[Lasse Budtz]

Blot en lille praktisk meddelelse til sidst om Eureka – alene navnet kan jo give humor. For os står det ikke som et militært program på nuværende tidspunkt. Vi er positive over for et europæisk teknologisk samarbejde også på det felt, så længe det har fredelige formål, men det er vi bestemt ikke, hvis det viser sig, at der skulle være militære aspekter i det.

Eva Møller (KF):

Jeg skal indlede med på det konservative folkepartis vegne at tilkendegive, at vi vil undlade at stemme for det af hr. Lasse Budtz fremsatte dagsordenforslag. Det gør vi ud fra en anerkendelse af, at folketingets flertal i dagsordenen af 26. marts, som vi stemte imod, fordi vi ikke var enige i den, har pålagt regeringen en række ting, og at regeringen derfor er forpligtet til at føre dem ud i livet, og fordi vi ikke synes, der er nogen grund til endnu en gang at stemme imod en dagsorden, som anerkender det parlamentariske system, vi har her i landet.

Jeg vil gerne samtidig tilkendegive – jeg er blevet spurgt om det tidligere – at der er forskel på de to dagsordener. I den dagsorden, vi vedtog den 26. marts, var Danmark imod placering af våben i det ydre rum og imod deltagelse i udforskning. I den dagsorden, som jeg fornemmer at et flertal i folketinget vil vedtage på et senere tidspunkt i dag, er Danmark imod placering af våben i det ydre rum og imod udforskning, og det vil sige generelt imod udforskning.

Hvad det sidste angår, er jeg måske lidt usikker og bekymret for, hvad der ligger i den vedtagelse, for rent faktisk har vi jo ikke nogen juridisk mulighed for at hindre andre nationer i at drive denne forskning, da den ikke er i strid med ABM-aftalen. Men på den anden side vil vi fortsat undlade at stemme til den. Jeg skal gøre opmærksom på, at jeg på et tidligere tidspunkt, såvel i dag som ved debatten den 26. marts, har sagt, at ABM-traktaten siger, at forskningsinitiativer ikke kan kontrolleres, at vi ville finde det ønskeligt, at de to supermagter og forhandlingspartnere inddrog drøftelserne om rumforsvarssystemer i de forhandlinger om nedrustning, de i øvrigt fører med hinanden, og at vi gerne så, at man søgte at undgå, at forskningsprogrammer på rumområdet udvik-

lede sig i retning af et rumkapløb, og endelig at vi var bekymrede over de ressourcer, der kunne anvendes på dette område.

I communiquéet fra Luxembourg mødet står der, idet jeg indrømmer, at oversættelsen er min egen:

»I denne sammenhæng hilser vi USAs invitation til de allierede om at overveje deltagelse i forskningsprogrammet velkommen.«

Det, der altså hilses velkommen i communiquéet, er invitationen til at overveje deltagelse. Det er ikke deltagelsen, men overvejelserne om deltagelse, vi hilser velkommen. Det vil jeg gerne understrege, for det er en af grundene til, at vi netop fra dansk side siger, at vi var i fuld overensstemmelse med dagsordenen af 26. marts.

Som jeg har sagt tidligere, er ideen bag et rumforsvar, at vi skal komme til at leve i en tryggere og mere sikker verden. Vi ved ikke, om disse muligheder kan realiseres, og derfor er der lande, der ønsker en yderligere forskning på området, men det lykkeligste – og det er vi da alle i dette ting enige om – ville være, om de to supermagter kunne enes om en begrænsning af deres atomvåbenarsenaler uden yderligere anvendelse af ressourcer til forskning i nye våbensystemer, men således er situationen desværre ikke, og det bliver den formodentlig heller ikke, fordi vi i det danske folketing udtaler, at vi vender os imod enhver forskning i rumforsvarssystemer.

Ivar Hansen (V):

Såvel i den dagsorden, der er stillet forslag om i dag, som i den, vi tog stilling til under debatten den 26. marts, er der selvfølgelig elementer, som vi helt naturligt kan erklære os enige i. At vi er imod, at det ydre rum udnyttes i militær henseende: ja, selvfølgelig. At alle bestræbelser må gå ud på at sikre, at stormagterne kommer i gang med en drøftelse, gerne aftaler, også om denne del; ja, det er klart, selvfølgelig. At vi er tilhængere af og vil støtte bevarelsen og overholdelsen af ABM-traktaten: ja, selvfølgelig. Og at det vil være udmærket, hvis man kunne få gennemført en – og jeg tilføjer – troværdig traktat, der hindrer en militarisering: ja.

Men når det er sagt, vil jeg også gerne citere fra to meget væsentlige afsnit i statsministerens besvarelse af forespørgslen. Statsmini-

[Ivar Hansen]

steren sagde: er det gennemtænkt, at vi skulle modsætte os, at det åbne, vestlige samfund foretager en sikkerhedsrelevant forskning på et område, hvor vi må regne med at det lukkede sovjetiske samfund, som vi er bange for bl.a. på grund af dets lukkethed, allerede længe har drevet og driver forskning?

Lidt senere sagde statsministeren: man må også spørge, om det er holdbart at modsætte sig, at amerikanerne forsker i, hvordan det kunne være muligt at beskytte den amerikanske befolkning og måske også den europæiske befolkning mod udslettelse.

Det er i høj grad alvorlige og væsentlige spørgsmål, og jeg mener ikke, det er spørgsmål, der kan gives noget egentligt svar på i dag. Vi mener ikke, vi er i en situation, hvor det ville være rimeligt, at vi under alle omstændigheder skulle forhindre andre, i dette tilfælde USA, i at gå i gang med en forskning – og jeg understreger forskning – af denne karakter. Derfor kan vi fra venstres side tiltræde det råd, som statsministeren gav, nemlig at vi undlader at stemme til det fremsatte dagsordensforslag.

Gert Petersen (SF):

Jeg er da fuldkommen enig i, som nogle har sagt, at vi ikke kan bestemme, hvad USA skal gøre, og mildest talt heller ikke, hvad Sovjetunionen skal gøre. Men det, vi kan gøre, er dels at pålægge vores egen regering en bestemt holdning, dels at tilkendegive over for andre stater, hvad vi synes er rigtigt og forkert, og det er jo det, vi gør med en dagsorden som den, vi skal vedtage her. Dels siger vi til vores egen regering: dette er altså Danmarks syn på sagen, som I skal følge, dels siger vi til andre lande, inklusive USA: dette er Danmarks mening om et sådant SDI- eller stjernekrigsprojekt, eller hvad man nu vil kalde det. Det er naturligvis vores ret, og det er en ret, som alle suveræne stater benytter sig af.

Statsministerens indlæg i anden omgang synes jeg indeholdt mange interessante enkeltheder og røbede en tvivl og en frygt for udviklingen, som ikke rigtig kom til orde i første omgang, og som ikke kom til orde hos nogen af de borgerlige ordførere. Men jeg mærkede mig altså, at der var denne tvivl og var denne, synes jeg, meget berettigede frygt for udviklingen, og jeg syntes egentlig på et

vist tidspunkt, at den logiske konsekvens af statsministerens tale havde været at støtte den dagsorden, der er fremsat forslag om, men det ville man altså ikke.

SF og VS har stillet deres dagsorden, fordi vi er bange for, at regeringen af politiske grunde, af frygt for at gøre sig ud til bens i forholdet til USA først og fremmest, helst vil undgå at tage et klart forbehold i NATO. Der står i den socialdemokratiske dagsorden, hvis tekst vi i øvrigt er 100 pct. enige i, at det pålægges regeringen at arbejde aktivt for at fremme disse synspunkter. Ja men jeg hørte statsministeren fortælle, da vi indledte denne debat, hvordan regeringen på det sidste møde, det, der har været så meget ballade om, havde arbejdet aktivt for at fremme synspunkterne og dermed opfyldte dagsordenen, og jeg er bange for, at regeringen vil tolke dagsordenen på samme måde. Derfor har vi i SF-VS-dagsordenen klart pålagt regeringen, at den skal tilkendegive den danske holdning og tage de nødvendige forbehold.

Men af de bemærkninger, som hr. Anker Jørgensen og hr. Lasse Budtz kom med, og som indeholdt klare krav om, at Danmark skal tage tydeligt forbehold, også i form af en fodnote, udleder jeg, at fortolkningen af deres dagsorden ligger meget tæt op ad den, som hr. Albrechtsen og jeg selv har foreslået, blot med den forskel, at vi skriver det. Det er jo nok den socialdemokratiske dagsorden, der kommer til afstemning først, og vi vil naturligvis stemme for den for at sikre det størst mulige flertal, men vil så understrege hr. Anker Jørgensens og hr. Lasse Budtz' fortolkningsbidrag og udtale håb om, at statsministeren ikke glemmer dem, for vi har jo nogle vanskeligheder, som jeg var inde på tidligere, også i det korte replikskifte, vi havde.

Nu har jeg gransket sagerne og mit sind og er kommet til det resultat, at det ligger helt uden for min fatteevne, at udenrigsministeren skulle fylde mig med usandheder. Derfor bliver konklusionen, at NATO trænger til en demokratiseringsreform. Der er noget at tage fat på, når situationen virkelig er den, at en dansk minister kommer derved, får forelagt et stykke papir, et generelt dagsordenspunkt, hvor der rejses store spørgsmål som her Danmarks holdning til SDI-projektet, men hvor den stakkels mand sidder der uden nogen instruks hjemmefra, fordi det ikke har

[Gert Petersen]

været drøftet i ministeriet eller i regeringen, og hvor han bare får det stanget ud med den besked: nu skal du tage stilling til det, gamle ven, og det skal ske i løbet af de næste par timer. Det er for det første ikke særlig demokratisk, og det er heller ikke rimelige arbejdsvilkår at byde forsvarsministeren, for ikke at tale om udenrigsministeren – jeg ved ikke, hvad han ville gøre. Derfor synes jeg, at man nu må gå i gang med en demokratisering af NATO, sådan at de ministermøder, der holdes, forberedes på rimelig og demokratisk måde, og således at man får tid til at drøfte sagerne, gerne i parlamenterne, men i hvert fald i regeringerne og i visse udenrigsministerielle kontorer. Det vil være et stort fremskridt.

Nør Christensen (CD):

Jeg kan tilslutte mig bemærkningerne om en demokratisering af NATO og også af Warszawapagten, om det var muligt, men det kan selvfølgelig kun fremsættes som et fromt ønske.

Hvad angår den foreslåede dagsorden, følger den gruppe, jeg repræsenterer, indstillingen fra statsministeren.

Albrechtsen (VS):

Jeg lyttede med spænding til de udtalelser, der faldt fra hr. Lasse Budtz bl.a. som svar på mit spørgsmål og fra hr. Anker Jørgensen, og jeg må sige, at jeg på baggrund af disse udtalelser er fuldstændig enig med hr. Gert Petersen i, at der ikke med denne fortolkning er den store forskel på de to dagsordener, der er foreslået, og vi vil naturligvis på den baggrund stemme for den dagsorden, som socialdemokratiet har stillet forslag om.

Jeg synes egentlig også, der på den baggrund er grund til at sige, at debatten har fået et godt resultat. Men når socialdemokratiet så drager den mere vidtgående konklusion, at man kan genoptage arbejdet i det sikkerhedspolitiske udvalg, må jeg nok spørge, om det nu også er ganske klogt. Vi har jo endnu ikke fået svar fra statsministeren på det spørgsmål, som hr. Anker Jørgensen stillede, nemlig om statsministeren vil sikre den fodnote. Var det ikke klogere, om socialdemokratiet afventede – det kommer sikkert op på NATO-udenrigsministermødet allerede i juni – om regeringen nu også var i stand til

at efterleve denne dagsorden, for erfaringerne viser, at der er al mulig grund til at forvente det modsatte? Men det kan selvfølgelig være, at statsministeren vil bortvejre enhver tvivl om det ved at gå op og besvare hr. Anker Jørgensens spørgsmål og klart bekræfte, at der vil komme en fodnote fra dansk side. Det kan ikke udelukkes, men det ville overraske mig, om statsministeren gav et sådant svar. Hvis det svar ikke kommer, skulle mit råd til socialdemokratiet være: afvent dog genoptagelsen af arbejdet i det sikkerhedspolitiske udvalg.

Derimod var jeg temmelig skuffet over hr. Lasse Budtz' besvarelse af spørgsmålet om Eureka-projektet. Jeg er bange for, at det danske socialdemokrati her er ved at blive trukket lidt rundt ved næsen af de franske partikammerater. Jeg tror, socialdemokratiet skulle overveje deres stilling ganske nøje endnu en gang til dette Eureka-projekt. Jeg håber, vi får lejlighed til at gennemanalysere det meget nøje, og at vi derefter kan nå til enighed på dette punkt. Men jeg synes, besvarelsen var skuffende, for at dømme efter det, vi indtil videre kender til dette projekt, rummer det de samme elementer som dem, der indgår i stjernekrigsprojektet, og derfor burde socialdemokratiet som udgangspunkt være utrolig forbeholdent.

Afslutningsvis vil jeg blot sige, at jeg er enig med statsministeren, når han siger, at det ideelle må være, at der indgås aftale om at give fuldstændigt afkald på enhver forskning i rumvåbnene, og at man i stedet for tager fat på reduktioner af kernevåbnene; det er jo netop det, der skal til.

Men for god ordens skyld vil jeg lige bede statsministeren om at præcisere over for folkettingen, at han og hans regering energisk og målbevidst vil arbejde i NATO for, at der gennemføres et opstillingsstop for raketterne her og nu som et udgangspunkt for netop at kunne komme i gang med den proces. Det er jo noget, der følger af det punkt, der står derom i 3. maj-dagsordenen, men jeg siger det bare for god ordens skyld. Jeg synes, det ville være en positiv markering fra statsministerens side, hvis statsministeren lige ville bekræfte, at man faktisk arbejder energisk på det.

Kofod-Svendsen (KrF):

[Kofod-Svendsen]

Under mit første indlæg understregede jeg stærkt, at jeg var imod placering af masseødelæggelsesvåben i det ydre rum, og at det var afgørende, at indgåede traktater, herunder ABM-traktaten, blev overholdt. De samme intentioner møder vi jo i den socialdemokratiske dagsorden, men der er nogle formuleringer i den, som jeg kunne have ønsket lidt anderledes, og derfor vil mit parti undlade at stemme til den af socialdemokratiet foreslåede dagsorden.

Ove Jensen (FP):

Både statsministeren og flere af ordførerne fra regeringspartierne har under debatten givet udtryk for, at det var uheldigt, at der var så mange sikkerhedspolitiske debatter i folketinget, fordi de var med til at så tvivl om Danmarks troværdighed som fuldgyldigt NATO-medlem osv.

Jeg er helt enig i de udtalelser, som både statsministeren og de forskellige ordførere fra regeringspartierne har fremsat, men man behøver vel ikke at undre sig over, hvorfor vi den ene gang efter den anden får en sådan sikkerhedspolitisk debat, for socialdemokratiet, SF og VS opnår jo, hvad de ønsker. Regeringen stemte imod et dagsordensforslag den 26. marts i år. I dag kommer der et dagsordensforslag, der ikke blot er enslydende, men endnu værre, og det undlader man at stemme til. Derfor behøver man sådan set ikke at være forbavset over, at vi får disse mange sikkerhedspolitiske debatter, som regeringen altså selv mener er uheldige for Danmark, og derfor kan man vel også forvente, at der om en måned eller to bliver stillet en ny forespørgsel, hvor der kommer et tilsvarende dagsordensforslag, som regeringen så stemmer for. Jeg mener kort sagt, at regeringen kun har sig selv at takke for, at vi uafsladelig har disse sikkerhedspolitiske debatter.

Til slut vil jeg bare sige, at fremskridtspartiet ikke som regeringen fører en vendekåbepolitik, og at vi derfor stemmer imod det dagsordensforslag, der er fremsat i dag, nøjagtig på samme måde som vi stemte imod dagsordensforslaget den 26. marts 1985.

Maisted (FD):

Det var ligefrem morsomt at høre hr. Anker Jørgensen sige alle gode gange tre til statsministeren. Først stemmer man imod, så

undlader man at stemme, og så stemmer man for. Det må være socialdemokratiets erfaring med hensyn til afstemninger under behandlingen af finanslovsforslaget, der har bragt hr. Anker Jørgensen til den konklusion, at det er sådan, man gør.

Men jeg er dybt skuffet over statsministerens holdning og redegørelse, når han herfra, hvor vi er medlemmer af den vestlige frie verden og NATO, påstår, at det er ønskværdigt, at der er et lige styrkeforhold mellem diktaturstaterne og den frie verden.

Efter min opfattelse er årsagen til, at der har været fred i verden – imellem de to supermagter i hvert tilfælde – i 40 år, ene og alene, at den vestlige verden er stærkere militært end diktaturstaterne. I det øjeblik disse blot har en anelse om, at det kan betale sig at risikere en udvidelse af deres socialistiske imperium, vil de gøre det, for de respekterer kun styrke.

Jeg kunne også høre på hr. Ivar Hansen, at det gjorde ondt, da han måtte herop og fortælle, at de denne gang ville undlade at stemme. Jeg mindes dengang, udenrigsministeren – jeg ved ikke, om det var, fordi temperamnet var ved at løbe af med ham, fordi han alligevel havde fået nok at blive jaget rundt i manegen af de socialistiske partier – stemte imod. Men gud ske lov er situationen jo den – og det synes jeg den danske befolkning skal gøre sig klart – at Danmarks indflydelse på NATO og NATOs militære strategi, hvis ulykken skulle ske, at vi fik en krigssituation, er af meget kort varighed, for det er ganske indlysende, at man ikke kan føre demokratiske forhandlinger i en krigssituation, og derfor overtager NATO selvfølgelig den strategi og den militære aktivitet, der er nødvendig for at forsvare den frie verden. Vi skal altså være lykkelige for, at der er en nation som den amerikanske, der klart siger, at den er parat til at forsvare de frie, demokratiske lande i Vesten.

Statsministeren (Poul Schlüter):

Jeg kan fatte mig kort her i tredje omgang.

Hr. Anker Jørgensen spurgte mig, om jeg nu kunne give tilsagn om, at regeringen ville tage en fodnote til communiquéet i forbindelse med næste NATO-møde. Et sådant tilsagn kan jeg ikke uden videre give, for på dette tidspunkt kender vi slet ikke dagsorde-

[Statsministeren]

nen for næste NATO-møde og har heller ikke noget kendskab til, hvilke emner der bliver behandlet i communiquéteksten, eller hvordan communiquéteksten kommer til at se ud. Der foregår jo stadig en analyse og en vurdering i alle europæiske NATO-hovedstæder, og derfor kan jeg ikke svare på spørgsmålet nu, men regeringen kender jo betydningen af, at folketinget vedtager dagsordener, som er tilkendegivelser til regeringen om politiske påbud, som man, hvis det er relevant, skal respektere.

Regeringen vil naturligvis arbejde for tekster på kommende NATO-møder, som netop gør det nødvendigt for Danmark eller for den sags skyld alle lande i øvrigt at tage forbehold og da især fodnoter.

Vi har nu engang den opfattelse, at det er bedst, hvis vi opnår enighed i NATO-kredsen. Vi arbejder altså principielt for at undgå, at nogen skal tage fodnoter. Vi er ikke fodnotesamlere af lyst. Somme tider tager Danmark eller andre lande en fodnote af nødvendighed, men det er altid beklageligt, når det er nødvendigt. Regeringen vil helst undgå fodnoter, på samme måde som tidligere danske regeringer altid har arbejdet for at undgå at måtte tage forbehold.

Vi vil arbejde for og vi håber på størst mulig enighed inden for NATO-medlemskredsen; det tror vi har sin store betydning også nu, hvor nye forhandlinger er indledt mellem Øst og Vest i form af de genoptagne Genvedrøftelser mellem USA og Sovjetunionen. Skulle det blive nødvendigt for os at tage en fodnote, vil vi naturligvis tage den i overensstemmelse med folketingets tilkendegivelse, men det vil vi anse for at være en erkendelse af vort nederlag. Vi vil hellere arbejde for at få sådanne forbedringer i kommende tekster, at det netop ligger inden for mulighederne også efter vedtagelsen af dagsordenen i dag, at Danmark er i fællesskab med de andre.

Må jeg sige til hr. Lasse Budtz, at hvis det var første gang, vi i dag skulle stemme om denne dagsordenstekst, ville vi stemme imod, som vi gjorde den 26. marts 1985, men siden den sag fandt sin afgørelse den 26. marts 1985, har vi følt, at der ikke var nogen grund til den unødige demonstration, at vi også i dag stemte nej. Det er derfor, de fire grupper har tilkendegivet, at de vil undlade at stemme.

Jeg vil endelig blot sige til hr. Gert Petersen, at vi i regeringspartierne har den opfattelse, at man ikke skal falde for trangen til ved enhver mulig lejlighed – og da især ikke ved enhver umulig lejlighed – at tage afstand fra USAs holdninger, hvilket har sin forklaring i – og det er vores motiv – at USA er vor vigtigste allierede inden for forsvarssamarbejdet. Derfor mener vi også, det er rigtigt, at man ikke unødigt puster til den ild, som før eller siden kunne få båndene mellem USA og Vesteuropa til at brænde over. Vi har den grundlæggende opfattelse, at USAs engagement i Vesteuropas forsvar fortsat er en absolut nødvendighed. Ja, man kan endog sige, at USAs fortsatte lyst til og politiske mulighed for engagement i Vesteuropas forsvars- og sikkerhedsproblematik er en afgørende forudsætning for en række neutrale europæiske landes reelle sikkerhed.

(Kort bemærkning).

Gert Petersen (SF):

Hvad angår dette med de danske forbehold, fodnoter osv., blev jeg ikke helt klar over, hvad statsministeren mente, og derfor vil jeg nævne et eksempel. Jeg forstod, at forsvarsministeren under mødet i marts måned, selv om han var totalt uforberedt, alligevel gjorde et heroisk arbejde og fik ændret sætninger, ord og den slags. Det var regeringen meget tilfreds med, men det var vi andre jo ikke, og derfor må jeg stille følgende spørgsmål: hvis der igen bliver tale om en tekst svarende til den, der kom i communiquéet, som forsvarsministeren var med til at udarbejde, og hvor det altså var lykkedes at ændre enkelte ord, vil regeringen så klart tage afstand igennem en eksplicit fodnote, hvor man udtrykker Danmarks holdning? For uanset hvor mange ord den uforberedte forsvarsminister havde fået uændret, var det jo ikke Danmarks holdning, der kom til udtryk. Danmarks holdning – og det er nu yderligere understreget – er, at vi er imod selve stjernekrigsprojektet med forskning og hele molevitten. Altså: vil en tilsvarende tekst som den fra communiquéet i marts måned blive ledsaget af en dansk fodnote, efter at vi har vedtaget den dagsorden, vi vedtager i dag?

(Kort bemærkning).

Albrechtsen (VS):

Jeg noterede mig, at statsministeren ikke kommenterede eller besvarede mit spørgsmål om regeringens aktive indsats for et raketopstillingsstop, og det bekymrer mig, at statsministeren ikke besvarer dette spørgsmål, for det kunne godt skabe grobund hos mig for en mistanke om, at regeringens indsats på dette punkt lader en del tilbage at ønske. Jeg håber, statsministeren benytter lejligheden til at rette op på det; ellers er det en sag, der må have en central placering i folketingets afslutningsdebat, for det er en krumtap, en mulighed for at føre Genèveforhandlingerne ind i noget konstruktivt, og statsministeren antydede faktisk selv, at det var en mulighed, som man offensivt skulle benytte sig af.

Statsministerens svar på spørgsmålet om, hvorvidt statsministeren ville anbringe en fodnote, var så uklart som vel tænkeligt, og vi får vel heller ikke noget svar i dag. Man må så bare konstatere følgende: regeringen fortolkede ikke nogen uoverensstemmelse mellem den dagsorden, som var vedtaget i marts, og det communiqué, der forelå. Nu er det afklaret, hvis der overhovedet nogen sinde har været nogen tvivl, at der i hvert fald er et flertal i folketinget, som ikke på nogen måde finder den communiquéetext i overensstemmelse med dette communiqué, og derfor er det et ganske enkelt spørgsmål, statsministeren blev bedt om at besvare også af hr. Gert Petersen, nemlig: hvis den situation opstår, må følgen være, at regeringen tager en fodnote. Det er kun det, vi spørger statsministeren om, og så vidt jeg kan se, har statsministeren kun én mulighed, nemlig at svare ja til dette spørgsmål.

(Kort bemærkning).

Anker Jørgensen (S):

Jeg forstår godt, at statsministeren ikke kan udtale sig om dagsordenen på et kommende NATO-møde, for det er åbenbart meget svært at få en blot nogenlunde detaljeret dagsorden om, hvad der skal foregå. Men netop belært af den erfaring vil det være vigtigt, om regeringen sørger for at få klarhed over, hvad der bliver behandlet på det næste NATO-møde, således at man også kan sikre sig, at man er ordentligt forberedt, og således at man er forberedt på at skulle leve op til det, som folketingsflertallet har besluttet.

Men jeg har ellers noteret mig, at statsministeren sagde både noget, jeg vil opfatte positivt, og noget, jeg vil opfatte lidt mindre positivt. Statsministeren sagde, at regeringen kender betydningen af dagsordener i folketinget; det synes jeg er positivt.

Jeg bemærkede, at statsministeren også sagde, man ikke var fodnotesamler, og selv om det aldrig kan være ligefrem ønskværdigt med mange fodnoter, ligger der måske alligevel en vis reservation fra regeringens side, men lad det nu ligge. Det allervigtigste var, at statsministeren sagde, at regeringen, hvis det er nødvendigt, vil fastholde, at der skal laves fodnote for at leve op til det, som folketingets flertals dagsorden har bestemt. Med andre ord, hvis der kommer en situation, som ligner den, vi nu har oplevet, vil der komme en skriftlig markering, f.eks. i form af en fodnote, og det synes jeg er godt.

Socialdemokratiet har været tålmodigt i denne sag, har stillet det samme spørgsmål og foreslået stort set de samme dagsordener. Det er udtryk for tålmodighed, men der er jo en grænse. Vi ville også gerne have, at der var parlamentarisk tillid til en regering.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslag om motiveret dagsorden af Lasse Budtz (S) (se foran)

vedtoges med 64 stemmer (S, SF, RV og VS) mod 4 (FP og FD); 50 (KF, V, CD og KrF) stemte hverken for eller imod.

Hermed var følgende forslag bortfaldet:

Forslag om motiveret dagsorden af Gert Petersen (SF) og Albrechtsen (VS) (se foran).

Hermed sluttede forespørgslen.

Den næste sag på dagsordenen var:

7) Første behandling af beslutningsforslag nr. B 134:

Forslag til folketingsbeslutning om Danmarks ratifikation af den tredje konvention AVS-EØF og slutakt med dertil knyttede protokoller og erklæringer samt intern aftale om